د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

لیکوال: داکتر معمار حشمت الله اتمر

پیخلیک: زمری / کال ۱۴۰۷ شمسی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

لیکي پوهه:

سرلیک: د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

لیکوال: داکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
ایډیټور:
د پخښتنې ډیزان: داکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
خپرندوی:
چاپشمېر: ۲۰
چاپ نېټه: زمری / کال ۱۴۰۷
واټس اپ: +۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸
برېښنالیک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک **چوپړی**

پېښتې ۱
بسم الله الرحمن الرحيم... ۲
ليکي پوهه: ۳
لړليک.. ٤
تړانۍ (پيل، شروع، بريد) ۷
د يادښتونو له پاره: ۹
کلا: ۱۰
د کلا تعريف: ۱۲
د توپير ځانګړتياوې:.. ۱٤
د اختيار الدين کلا يا د هرات ارګ ۱۷
شا ليد (تاريخ يا تاريخچه).. ۱۷
زانګړتياوې: ۱۸
د فريدون کلا: ۲٦
د کلا شاوخوا پراخ باغ:.. ۳۰
د برګټ عبدالاحمد خان کلا ۳۲
برګټ عبدالاحمد خان:.. ۳۲
د برګټ مړينه: ۳۲
برګټ عبدالاحمد خان کلا:... ۳۲
شتون(موقعيت): ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

پـه بل نقل قول کې:... ۳۷
د چک ولسوالی نـه برجه کلا ٤٠
نـه برجه کلا: ٤٠
د کلا لنډه تاریخچه:.. ٤٠
د کلا اړخ برجونـه:.. ٤١
د کلا منځ کې بلـه کلا او بل برج (نـهم برج):.. ٤٧
لویه کلا:.. ٤٩
تاخچې (طاقچې) ٥١
د کلا لویه دروازه:.. ٥٢
حمامونـه: ٥٥
کلا دېوالونو لاندنی برخه: ٦٠
د کلا نـه باندې ودانی: ٦١
د کابل لوړه کلا (کولوله پشته).. ٦٢
لوړه کلا:.. ٦٢
د لوړې کلا سیمې شاوخوا دېوال: ٦٣
د عامه ننوتلو دروازه ٦٦
د کلا ننوتل:.. ٦٨
برجونـه:.. ٧١
تونلونـه یا بنـکرونـه: ٧٣
د لوړې کلا شاوخوا دېوال:.. ٧٤
زینې:.. ٧٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د باران ناوې: ٧٦
کوڅه يا سړک: ٧٨
ساحه (منظره): ٨٠
د حشمت خان کلا: ٨٢
زړه کلا: ٨٥
حشمت خان د کلا حرمسرای: ٨٨
د سراج کلا (قلعه سراج): ٩٦
سر چينه: ١٠٥
د چاپ شويو کتابونو ليسټ.. ١٠٦
د کار لاندې کتابونو ليسټ ١١٢
د وخت او امکان په صورت کې ١١٣
د پښتنۍ څټ ١١٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاکانو ته، يوه لنډه کتنه

....

تراڼ (پيل، شروع، بريد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إجْلَالًا لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إلَهَ إلّا اللَّهُ خُضُوعاً لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍوَآلِهِ .

بې پايه ستاينه او بې حده مننه، د هغه سپيڅلي ذات نه چې د وجود مانۍ او کاينات يې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل سپيڅلي ذات او عبادت د حقيقت له پيژندلو پرته جوړ کړل.
هغه د ذات پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نومونه دي، او کائناتو د پيدايښت يوه حتمي لامل دی.
عظمت، د ټولي نړۍ موجوديت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق د رسيدو جوهر په يوه والي کې د اعتراف، تباهۍ او بې وسۍ يوه له لوړو وسيلو څخه دی.

ګرانو لوستونکو!
دا ځل مې و غوښتل د افغانستان تاريخی کلاکانو ته يوې لنډې کتنې تر عنوان لاندې کتاب وليکم او د خپلو کتابونو مينوالو او لوستونکو سره يې ګډ (شريکه) کړم.

زما د کتابونو مينه وال يوازې معماران او انجنيران نه دي، او نه بايد اوسي، نوځکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو ليکونو کې توپير راوړم چې د هرې ځانګې مينه وال په کې ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړې چې ليکنې مې توپير و لري او هم به مې مينه وال ډېر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

پاکه ربه!

زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وینو او نه یې وپېژنو.

زموږ سره مرسته و کړه تر څو مو په وجود کې د غرور نخښنه پاتې نه شي او د اسلام د دین له سپیڅلو بنده ګانو څخه مو و بولې.

- د نظر تږولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت هیله کیږي چې، خپلې غوښتنې او وړاندیزونه د دې کتاب د بیا کتنې له پاره، زما سره شریکه کړئ.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په درنښت
ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د يادښتونو له پاره:

۱- ....

۲- ....

۳- ....

۴- ....

۵- ....

۶- ....

۷- ....

۸- ....

۹- ....

۱۰- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

کلا:

کلا یا قلا (قلعه) یوه قوي ودانۍ ده چې په لرغونو وختونو کې په هېواد، ایران، هند او چین او په منځني پیړیو په اروپا کې د اشرافو له خوا جوړه شوې وه.

کلا د هغه مانۍ څخه توپیر لري چې قلعه نه لري، او یو قوي ښار، چې د ډېری ورته والي سره، سره د عامه دفاع یوه بڼه وه. د وخت په تیریدو سره، د دې اصطلاح کارول ډېری بدلونونه راغلي او بېلا بېلو(مختلفو) ودانیو ته یې اشاره کړې ده. د پیړیو په اوږدو کې، د دوی د ورته والي سره سره، کلا ګانې بېلابېل (مختلف) شکلونه او ځانګړتیاوې لري.

په اروپا کې کلا ګانې په نهمه او لسمه میلادي پیړۍ کې د کارولینګین امپراتورۍ له سقوط او د شخصي ځمکوالو او شهزادګانو ترمنځ د سیمې له ویش وروسته راڅرګندې شوې دي.

دغو اشرافو د خپل شاوخوا چاپېریال د کنټرول له پاره کلا ګانې جوړې کړې او هغه یې په بریدي او دفاعي جوړښتونو سمبال کړې؛ دا ډول جوړښتونه هغه اډې وې چې له هغې څخه اشراف کولی شي په ورته وخت کې برید او دفاع وکړي. که څه هم د کلاګانو اصل ډېر پوځي ګڼل کیږي، دوی د قوماندې مرکزونو او د ځواک سمبولونو په توګه هم کارول شوي دي.

ښاري کلا ګانې د اصلي خلکو او مهمو لارو د کنټرول له پاره کارول کېدې؛ کلیوالي کلا ګانې هم ډېری وختونه د مرکزونو لکه کارخانو او حاصلخیزې ځمکې تر څنګ جوړې شوې وې چې د ژوند له پاره ورته اړتیا وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ډیری کلا ګانې په اصل کې د ختو او لرګیو څخه جوړې شوې وې خو وروسته د ډبرو سره پیاوړې شوې.

لومړنیو کلا ګانو د طبیعي دفاعي ګټو لکه غرونو، سیندونو، جوړښتونو لکه برجونو څخه ګټه پورته کړه، او د مرکزي دفاعي برج پر بنسټ ولاړ وو.

د دولسمې پیړۍ په وروستیو او د دیارلسمې پیړۍ په لومړیو کې، د کلا دفاع علمي پرمختګونه ترلاسه کړل. دې پرمختګونو د دواړو خواوو څخه د توپ د ډزو تخنیک سره د برجونو پراخولو لامل شو.

ډیری عصري کلا ګانې څو ګونی او د متمرکز دفاع پر بنسټ وې، د دفاع څو مرحلې چې کولی شي په ورته وخت کې د کلا د ځواک اعظمي کولو له پاره کار وکړي. دا دفاعي بدلونونه د صلیبي جګړو په جریان کې د ترلاسه شویو تجربو وروسته د کلا ټیکنالوژۍ کې د پرمختګونو ترکیب ته منسوب شوې، په شمول د مرکزي قلعې جوړول، او د پخوانیو دفاع لکه رومي دفاعي پوستو څخه الهام اخیستل، د کلا ګانو ټول معمارۍ عناصر پوځي نه دي، د خندقونو په څیر شیان د خپل اصلي دفاع هدف څخه د ځواک سمبول ته وده ورکړه.

که څه هم اروپایانو په ۱۴ پیړۍ کې بارودي (باروتي) مواد ترلاسه کړل، خو تر ۱۵ پیړۍ پورې یې په کلاګانو کې ډیر اغیز نه درلود، کله چې توپونه دومره ځواکمن شول چې د ډبرو دېوالونه مات کړي. که څه هم په شپاړسمه پیړۍ کې کلاګانې جوړې شوې، خو د توپونو نوې ټیکنالوژۍ دوی د ژوند کولو له پاره نامناسب ځایونه کړل، په دې توګه، د استوګنې کلاګانې پرېښودل شوې او د توپخانې کلاګانو له خوا بدلې شوې چې په ملکي حکومت کې یې هیڅ رول نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د اتلسمې پيړۍ وروسته، د منځنيو پيړيو د اروپايي معمارۍ رومانتيزم د بيا راژوندي کولو د يوې برخې په توګه د جعلي کلاګانو د جوړولو سره، کلا ته تګ راتګ، که څه هم نور يې پوځي اهداف نه درلودل، بيا زيات شو.

د کلا تعريف:

قلعه يوه فارسي کلمه ده او قاليه يوه عربي پور شوې کلمه ده. کلا له قلعه څخه توپير لري؛ ځکه چې قلعه يو قوي پوځي ودانۍ ده او کلا د استوګنې ځای دی. د کلا د کلمې د معنوي ساحې په اړه هيڅ اجماع نشته، مګر دا د پاچا، والي، مالک يا اشراف له پاره يو قوي ځای ګڼل کيږي.

کلا د هغه مانۍ څخه توپير لري، چې برجونه يا دېوالونه نلري، يوه کلا لري، چې د اشرافو له پاره استوګن ځای نه دی، او يو قوي ځای دی، چې د عمومي دفاعي اډه ده.

په هرصورت، د دې ډولونو ترمنځ ډيری ورته والی شتون لري. د وخت په تېرېدو سره، د دې اصطلاح کارول پراخ شوي او مختلفې ودانۍ د دې لقب سره نومول شوې دي.

د ۹۰۰ کلونو څخه زيات وخت کې چې کلاګانې جوړې شوې دي، دغو جوړښتونو مختلف شکلونه او ځانګړتياوې غوره کړې دي.

د "قلعه" کلمه له منځنۍ فارسي څخه عربي او ترکي، او له اکاديان (کالکو) څخه منځنۍ فارسي ته ننوتلې. قلعه معارب يوه فارسي کلمه ده چې د کلا، کلات او کلک په بڼه ده، چې د ډېرو کلمو په څېر، د عربي کېدو پر مهال په قاف بدله شوه او له فارسي څخه عربي ته داخله شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ده . په فارسي کې، په تيرو وختونو کې، د "دز" او "دژ" کلمې ډېرى په دې معنى کارول کېدې، او دا په ډيرى جغرافيايي نومونو کې هم ليدل کېږي، لکه دزفول (دژپول) معنى "پل کلا" او "دزج"، چې په ايران کې د ډيرى کليو نوم دى، د "دزګ" او "دژګ" معنى "کوچنۍ کلا" له پاره عربي کلمه ده.

د فارسي کلمه "دزدار" (دجدار)، چې معنى يې "د کلا ساتونکى" ده، هم په عثماني ترکي ژبه کې پور اخيستل شوې وه او د بوسنيا په ګډون د عثماني واکمنۍ لاندې سيمو کې کارول کېده.

ځينې وختونه دا اصطلاح د ټولو ډولونو قلعه بندۍ له پاره کارول کيږي، او په پايله کې په غلط معنى کارول کيږي. يوه بېلګه يې ميډن کلا ده، چې د خپل نوم سره سره، د اوسپنې دورې يوه غونډۍ چې خورا مختلف اصل او هدف لري.

که څه هم د "کلا" کلمه د يوې جايداد کور له پاره عامه اصطلاح نه ده ګرځيدلې، ډيرى دا کورونه په خپل نوم کې د "کلا" کلمه لري، په داسې حال کې چې لږ شمېر يې د کلا معمارۍ ځانګړتياوې لري، معمولا ځکه چې د دوى مالکين د تيرو سره د نښلولو لېوالتيا درلوده او احساس يې کاوه چې د "کلا" کلمه د دوى د ځواک څرګندونه وه.

د څېړنو له مخې، لکه څنګه چې پورته يادونه وشوه، کلا د يوې منل شوې مفکورې په توګه منل شوې، ريښې يې اروپا ته ځي او وروسته صليبيانو دا د منځني ختيځ ځينو برخو ته خپره کړه.

په ټوله نړۍ کې په مختلفو ځايونو کې، ورته ودانۍ د قلعې د مفهوم سره تړلې د قلعې ځانګړتياوې او نورې توضيحي ځانګړتياوې لري، که څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

هم دوی په مختلفو وختونو او شرايطو کې جوړ شوي، مختلف پړمختګونه او اغيزې يې تجربه کړې دي.

د بېلګې (مثال) په توګه، تاريخ پوه ستيفن ټرنبل په جاپان کې شيرو ته يوه کلا ګڼي، چې "د پرمختګ يو بشپړ مختلف تاريخ په کې شامل دی، چې په بشپړ مختلف ډول جوړ شوی او د بشپړ مختلف طبيعت بريدونو سره د مقابلې له پاره ډيزاين شوی." که څه هم د ۱۲مې پېړۍ په وروستيو او د ۱۳مې پېړۍ په لومړيو کې جوړې شوې اروپايي کلاګانې په اصل کې د ډبرو څخه جوړې شوې وې، خو شيرو تر ۱۶مې پېړۍ پورې په عمده توګه د لرګيو څخه جوړ شوي و.

د نورمن وايټ برج، د لندن برج دفاعي برج، چې د کلا ټولو کارونو ته يې خدمت کاوه په شمول د ښار دفاع، د استوګنې سيمه او د بحران په وخت کې د پناه ځای و.

د توپير ځانګړتياوې:

د لومړۍ صليبي جګړې (۱۰۹۶-۱۰۹۹) پر مهال فرانکس ټولو هغو کلاګانو، ښارګوټو او دېوال لرونکو کليو ته چې دوی ورسره مخ شول په يو شان "کلاګانې" ويلې.

خو، نن ورځ، د پوهانو له خوا منل شوي ساده تعريف کې، کلا "يوه قوي شخصي ماڼۍ" ده. دا ودانۍ د زړو کلاګانو لکه انګلو- سيکسون کلاګانو او دېوال لرونکو ښارونو لکه قسطنطنيه او انطاکيه څخه توپير لري. کلاګانې د ډله ييزې دفاع يوه بڼه نه وه، بلکې د فيوډالي واکمنانو له خوا او د هغوی تر کنټرول لاندې جوړې شوې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په دې وروستيو عصري چلند، د کلا په تعريف کې د شاملولو له پاره د ودانۍ د فيوډالي چاپيريال کې موقعيت په اړتيا ټينګار هم راپورته شوی دی.

په انګلستان کې د ويندسر کلا، چې د انګلستان د نارمن فتحې پرمهال جوړه شوې وه، نن ورځ د دوهمې اليزابت د رسمي او اصلي استوګنځايونو څخه ده.

کلاګانو يو لړ موخې ترسره کولې، چې تر ټولو مهم يې پوځي، حکومتي او اداري مسايل وو. د دفاعي کارونې سربېره، کلاګانې د دښمن په خاوره کې د عملياتو د اډې په توګه د بريد وسيله کېدی شي.

په انګلستان کې د نارمن يرغلګرو کلاګانې د دفاعي موخو او د ځايي اوسيدونکو د ايستلو له پاره کارولې. لکه څنګه چې ويليم لومړی د انګلستان په ځمکو کې پرمختګ وکړ، هغه د مهمو پوستونو د خوندي کولو له پاره کلاګانې جوړې کړې. د ۱۰۶۶ او ۱۰۸۷ کلونو ترمنځ، هغه د ياغيانو سره د مقابلې له پاره ۳۶ کلاګانې جوړې کړې، لکه د واروېک کلا.

د منځنۍ دورې په پای کې، د ځواکمنو توپونو او دايمي توپخانې د کلاګانو په راتګ سره، کلاګانو خپل پوځي اهميت له لاسه ورکړ. له هغه وخت راهيسې، کلاګانې يوازې د استوګنې او د ځواک د ځرګندولو په توګه کارول کېدې. د کلا يا زندان په توګه د کار کولو سربېره، کلا د يو نايټ يا لارډ او د هغه د ملګرو د تفريح له پاره ځای و.

د وخت په تېرېدو سره، لکه څنګه چې د کلا بڼه او اندازه د هغې د اوسېدونکو د وقار او ځواک سمبول شوه، د کلا ډيزاين جماليات په زياتېدونکي توګه مهم شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

که څه هم کلاګانې په وروستیو وختونو کې د ټیټې کچې یرغل په وړاندې مقاومت درلود، خو بالاخره یې د لوړ پوړو استوګنځایونو په توګه د عیش او آرام ویلا کورونو ته لاره اواره (هواره) کړه. (۱)

د هوهن کلا انځور په اتریش کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د اختيار الدين کلا يا د هرات ارګ

شا ليد (تاريخ يا تاريخچه)

په ۳۳۰ مسيح مخکې ، سکندر د هريوا د واکمنۍ پلازمينه، ارتاکوانا (ارداکانه) ښار له نيولو وروسته، ويجاړ کړ. هغه بيا د ارتاکانا ته نږدې يو نوی ښار جوړ کړ، چې نوم يې "اليګزانډريا په اريانا کې" کېښود، او التـه يې د خپلو سرتيرو له پاره دا کلا جوړه کړه، چې پاتې شونـي يې لاهم پاتې دي. د دې کلا د جوړولو موخه د مقدونيې د واکمنۍ پر وړاندې د ښار د خلکو د احتمالي پاڅون څخه د پوځ ساتنه وه.

دا لويه ودانۍ اوس د هرات ښار په منځ کې شتون لري. د محمد ظاهر شاه او د سردار محمد داود خان د واکمنۍ په پای کې، د دې بيارغونې له پاره بوديجه ځانګړې شوه، چې د داود خان د واکمنۍ په پای کې بيا رغول شوې چې د دې کلا لوی برجونه او دېوالونه له لرې څخه ليدل کېدی شي.

د اختيارالدين کلا د افغانستان د هرات په سيمه کې لومړۍ قوي کلا ده، چې د هغې اوسېدونکو د فريدون د لور په لارښوونه د دښمن د تسلط او غصب څخه د خلاصون له پاره جوړه کړه. دا په څلورمه پيړۍ کې د لوی سکندر د يرغل وروسته ويجاړه شوه، مګر وروسته د هغه په خپل امر بيا جوړه شوه. دا کلا د چنګيز خان د يرغل له امله بيا ويجاړه شوه، خو وروسته د فخرالدين (۶۸۷-۷۰۶ هجري) په دوره کې د هغه د وزير اختيارالدين له خوا بيا ورغول او د هغه په نوم ونومول شوه.

په (۸۱۰ هجري) کال کې، د تيمور اعظم د زوی شاه رخ د واکمنۍ پر مهال، چې د خراسان پلازمېنه يې له سمرقند څخه هرات ته ولېږدوله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د پخوانيو کنډوالو د ترميم سربېره، د دې کلا د پياوړتيا او سينګار له پاره هڅې وشوې.

دا ودانۍ په اوومه پيړۍ کې د اختيارالدين له خوا بيا رغول شوې وه او د مغولانو په دوره کې د ويجاړيدو وروسته، د پاچا فخرالدين کيرت له خوا بيا رغول شوې وه. چې د خپل مرکزي حکومت او پوځي موقعيت له امله، د اختيارالدين کلا تل د يرغلګرو ځواکونو له خوا د زيان او ټپي کيدو سره مخ وه.

د (۷۸۳ هجري) بريد او د هغه له خوا د هرات ښار نيولو وروسته، دا ښار زيانمن شو او په هرات کې د شاه رخ د واکمنۍ پورې په ورته بڼه پاتې شو، او په (۸۱۸ هجري) (۱۴۱۶ ميلادي کال) کې د تيمور زوی شاه رخ له خوا بيا ورغول شوه.

دا کلا د داود خان د واکمنۍ پر مهال (۱۹۷۵) د يونسکو لخوا بيا ورغول شوه، خو له بده مرغه د کمونيستي رژيم د راتګ له امله نيمګړې پاتې شوه.

زانګړتياوې:

دا کلا د ښار په شمالي برخې کې، د قطبيچاق سيمې او بردارانيها سيمې ترمنځ، په يوه لوړه څوکه کې موقعيت لري. د اختيارالدين کلا شاوخوا (۵۰۰۰) مربع متره مساحت لري او لوړتکی(نقطه يې) ۲۰ متره ده، دا اوس مهال ۱۳ برجونه لري او د خټو خښتو څخه جوړ شوي دي.

په وروستيو کالونو کې، د اختيارالدين کلا د هرات ښار د موزيم د موقعيت په توګه کارول شوې، او په دې وروستيو کې، د اختيارالدين کلا له پوځي تجهيزاتو خالي شوې او په موزيم بدله شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د اختیارالدین کلا برجونه د تیموریانو په دوره (شاهرخ) کې د ټایل شوي سینګار سره سینګار شوي وو، او د ټایل شوي سینګار اوسني پاتې شوني ښيي چې د تالوت په رسم الخط کې یو لوی لیک د کلا په بدن باندې نقش شوی و، او دا سینګارونه نن ورځ په دوو برجونو کې هم لیدل کیدی شي. د برج په ښکته برخه کې، په سپین کوفی خط کې یوه لیکنه ده، او په سر کې، د نارنجي شکل لرونکي غوټۍ په منځ کې، موږ د کوفی خط سره مخ کیږو.

د ځینو سرچینو له مخې، د تیموریانو په دوره کې، د کلا د ننه یوه خونه وه چې د زرنګر خونه نومېده، چې ټول دېوالونه ، چتونه یې رنګ او سینګار شوي وو، چې له بده مرغه نن ورځ شتون نه لري. (۲)

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

……………………………………………………

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د فریدون کلا:

فراه ولایت ته نږدې، د "فریدون کلا" په نوم یوه تاریخي ودانۍ شتون لري، چې د "زوړ ښار" په نوم هم پېژندل کیږي او د افغانستان یوه له پخوانیو لرغونو اثارو څخه ده.
لرغون پوهان د دې کلا عمر له دوو زرو کلونو څخه زیات (ډېر) اټکل کوي. ځینې خلک په دې باور دي چې دا کلا د فریدون پورې اړه لري، چې د شاهنامې یو له افسانوي کرکټرونو څخه دی.

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

"فراه" او "فارا" د "فار یا فراه" کلمو سره د څېړونکو په وینا، د دې ولایت تر ټولو زوړ ښار او مرکز د فراه لرغونی ښار دی. د تیموریانو او صفویانو د دورې په متنونو کې، حتی د نادر افشار د دورې په متنونو کې، د فراه لرغونی ښار د "قلعه داوري" په نوم یاد شوی، خو وروسته دا نوم په بشپړه توګه هېر شو او نن ورځ یوازې د "شهر کوهن یا ښار کوهن" په نوم یادیږي.

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

د دې سربېره، د دې کلا د تاریخ په اړه نور اقتباسات هم شتون لري. د مثال په توګه، د تاریخ پوهانو یوه ډله وایي چې دا کلا او د هغې تر څنګ کوچنۍ کلا د لوی داراوس په وخت او د زردشتي مشرانو له خوا جوړه شوې وه. ځینې خلک ادعا کوي چې دا کلا د لوی سکندر له خوا جوړه شوې وه، خو په دې اړه هیڅ اجماع نشته چې دا چا جوړه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

"فریدون کلا" د خټو او اومه (خښتو) څخه جوړه شوې ده چې شاوخوا ۳۰۰ جریبه ځمکه لري. دا کلا ۹۹ کوچني او لوی برجونه لري. دا د کندهار او هرات په نومونو دوې لویې شمالي او جنوبي دروازې هم لري.

د کلا شمال ختیځ ته، د کلا په څیر یوه کوچنۍ ودانۍ لیدل کېدی شي، کومه چې د "فریدون کلا" په څیر زړه ده. د دې کوچنۍ کلا د ماهیت په اړه هم اختلاف شته، ځینې یې دا د فریدون د آرام ځای ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

ځینې نور په دې باور دي چې دا ځای د وسلو او مهماتو د ساتلو ځای و.
دا کوچنۍ کلا، د سپورتي لوبغالي، یا د عبادت ځای په نوم هم پېژندل کېږي.

د کلا شاوخوا پراخ باغ:

د فریدون کلا تر څنګ، د کافي باغ په نوم یوه شنه (سرسبزه) او ښکلې ځای جوړ شوی دی. باغ کافي د تفریح او وړیا وخت تېرولو له پاره یو ښه ځای دی، په ځانګړې توګه د فراه د ښځو له پاره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

دا لرغونی ښار، چې له دوو زرو کلونو څخه زيات زوړ دی، په چټکۍ سره ويجاړېږي. تر اوسه پورې، د دې ودانۍ د بيارغونې له پاره هيڅ ګام نه دی پورته شوی. (۳)

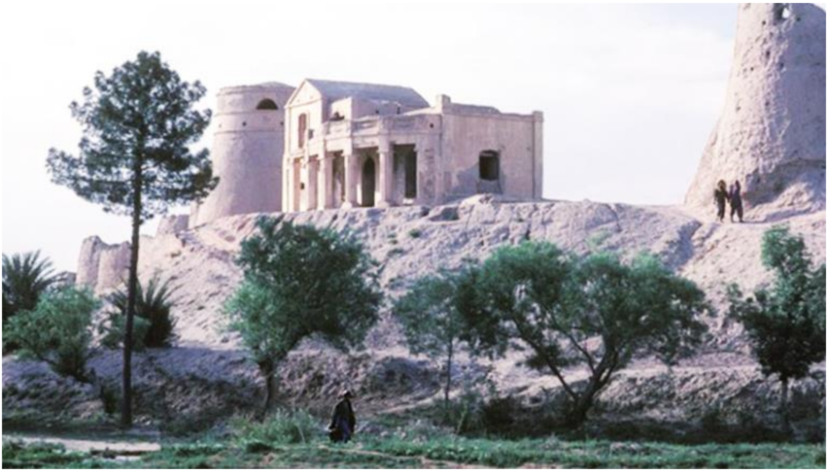

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د برګېډ عبدالاحمد خان کلا

برګېډ عبدالاحمد خان:
برګد (برګېډ) عبدالاحمد خان د هېواد یو له مشهورو، ماهرو او پوځي افسرانو څخه و چې د امیر حبیب الله خان د واکمنۍ پر مهال یې د غزني او د هغه پورې تړلو سیمو د ملکي - پوځي واکمن په توګه دنده ترسره کوله. عبدالاحمد خان یو تکړه لیکوال و او په دولتي ادارو کې یې د کار کولو ښه وړتیا (مهارت) درلود.

د برګېډ مړینه:
د رسمي او حکومتي سرچینو په وینا، برګېډ شاوخوا ۱۱۰ کاله وړاندې په کابل او په خپل کور کې د غلو د یوې ډلې له خوا و وژل شو. غلو برید جنرال عبدالاحمد خان په چاقو وواهه او د هغه مړینه هم د ورته چاقو ټپونو له امله وشوه.

برګېډ عبدالاحمد خان کلا:
د برګډ کلا شاوخوا یو سل او درویشت کاله وړاندې د غزني ښار په جنوبي څنډو کې، د کابل - کندهار لویې لارې ته نږدې جوړه شوې وه. ښاغلی ګل آغا احمدي وردګ په "غازي، د اسلامي تمدن پلازمېنه" کې لیکي: "دا کلا د امیر حبیب الله خان په وخت کې جوړه شوې وه." د یاد کتاب ۱۷۶ مخ.

د جنرال عبدالاحمد خان کلا د امیر حبیب الله خان د وخت له ودانیو څخه ګڼل کیږي، د سیمې خلکو او مشرانو په وینا، د دې کلا د بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ډبره د امير حبيب الله خان له خوا کېښودل شوه. د هېواد مشهور تاريخ پوه عزيزالدين وکيلي پوپلزي هم په خپل کتاب (غزني په وروستۍ پېړۍ کې) دا يادونه کړې ده.

دا کلا له خټو جوړه شوې ده او اته ګونی(هشت ضلعی) شکل لري، د يوه برج څخه تر بل برج پورې د دېوالونو اندازه يې شاوخوا ۴۰ (څلويښت) متره ده، او د ټولو خواوو اندازې يې مساوي دي.

دا کلا په هر اړخ کې يو برج لري، چې اته ګونی شکل لري او په ټوله کې اته برجونه لري. د دې کلا د ننه، يوه بله کلا د څلور اړخيزه، حرم په شکل جوړه شوې ده، چې هغه څلور برجونه لري، د يوه برج څخه تر بل برج پورې د هغې د اړخونو اوږدوالی ٤٣ (درې څلويښت) متره دی.

لکه څنګه چې يادونه وشوه، د کلا په اړخونو کې اته ګونی برجونه شتون لري، او د هغې د پورتنۍ برخې قطر له بهر څخه بهر ته ۸ (اته) متره دی.

د لوی اته ګونی کلا په داخلي اړخونو کې هغه ودانۍ دي چې بزګران، سوداګر او وسله وال سړي پکې اوسېدل، چې کنډوالې يې په څرګنده توګه ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

شتون(موقعيت):
د کابل - کندهار د لويې لارې په ختيځ اړخ کې، شمال ته د غزني - پکتيا سړک ته نږدې دی.

"مرحوم عزيزالدين وکيلي پوپلزي د تيرو دوو پيړيو د غزني د تاريخ په اړه ليکلي دي":

په ۱۳۲۲ هجري قمري کال (۱۹۰۴ م) کې د امير حبيب الله خان د واکمنۍ پر مهال، هغه د ملکي مامور مقام ترلاسه کړ او د غزني او کلات (قلات) والي توب يې په غاړه واخيست.

مصطفی الممالک ميرزا محمد حسين خان سيد خيلي [د استاد خليلي پلار] او امير حبيب الله خان په ۱۳۲۳ هجري لمريز کال کې د لومړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ځل له پاره غزني ته سفر وکړ او د عبدالاحمد خان په برګد کلا کې يې څو ورځې تېرې کړې.

عزيزالدين وکيلي په همدې نيته په بل ځای کې د غازي امان الله خان د غزني د سفر په اړه ليکلي:

"په ۱۳۰۵ او ۱۳۰۶ کلونو کې، اعليحضرت امان الله خان له کابل څخه غزني ته د ليدنې او د چارو د ارزونې له پاره لاړ، او هر ځل به يې په برګد کلا کې يوه اونۍ پاتې کېده،" بيا کابل ته راستون شو. د دې تاريخ سرليک په دري ژبه کې ۶۸ مخ دی (په تيرو دوو پيړيو کې غزني).

په ورته ډول، په سراج الاخبار کې، د امير حبيب الله خان له خوا د اندړو د غلجيانو قبيلو د استازو او مشرانو په نوم د غزني ښار د جوړولو فرمان صادر شو، او دوی د مرستې غوښتنه وکړه:

"د اندړو د غلجيانو شريف او صادق خانان، پاچاهان، مشران او عام خلک چې د شاهي پرمختګ په لاره تللي دي بايد پوه شي چې لومړی د جلالتمآب، د لوړ پوړو چارواکو ملکي ډلې، د غزني واکمن امير محمد خان او د لويديځو سيمو د برج مالکي خان، عبدالاحمد په حضور کې، د خان په نوم يو فرمان صادر شو چې په کې ويل شوي چې جلالتمآب اراده لري چې په غزني کې د سراج آباد نوی ښار جوړ کړي."

که ټول ملتونه د مشورې له پاره راوبلل شي، نو خلک کولی شي هر ملت ته خبر ورکړي چې له خپلو منځونو څخه هوښيار استازي وټاکي او د هر ملت استازي حاضر کړي چې د غزني د نوي ښار د جوړولو په اړه له خپلو استازو سره خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د خلکو په حضور کې خبرې وکړئ، ځکه چې په دې ولايت کې، خانان او پاچاهان چې ټول د خپلو خلکو استازي وو، طارق مقر، اندړ او الخيل، سليمان خيل کټواز، د غزني تاجکان او پښتانه، د زرمت او ارګون او قطان تاجکان او د سرروز تاجکان او پښتانه، د غزني خروټي، لاواني او خروټي، فتاني، بهسود، جاغوري، مالستان او وردګ، د اجرستان او چرخ ملاخيل قبيله، د لوګرد خروار قبيله، تاجکان او پښتانه او د غزني قره باغ، د جغتو پښتانه او د هزاره قوم خلک ستاسو د وکالت ليک سره مدني ډلې دي.

عبدالاحمد خان ستاسو له درانه او شاندار حضور څخه وياړم او په پای کې يې د ۱۳۳۱ کال د جمادي الثاني په ورځ ستاسو د خلکو له خوا د وکالت ليک د يوه ليست او د خلکو د هويت کارت سره وړاندې کړ.

د ملا محمد غوث خان موسی خېل او خدايداد خان جلالزي قومونو، د مرجانخېلو د قوم قوماندان عبدالغفار خان، د مرجانخېلو قوم حاجي عبدالرحمن مرجانخېل او د لکنخېلو او مموزيو قومونو ملک دين محمد خان خېل استازي د ګډون لپاره ټاکلي وو.

د جلالتمآب په وړاندې او د جلالتمآب د پوهې له مخې، که دوی د پورته ذکر شوي ښار د جوړولو په اړه پوښتنه او خبرې وکړي، زموږ د استازو خبرې د بار او وکيلانو دي. بحثونه د دوی په شتون کې ترسره شول او هرچا جلا، جلا غوښتنليکونه حاضرو کسانو ته وړاندې کړل.

د برګډ کلا هماغه شان ده لکه څنګه چې ډېر کاله وړاندې جوړه شوې وه. دا کلا شاوخوا لس متره لوړه وه، په شاوخوا لس جريبه ځمکه کې جوړه شوې وه، او دوې انګړونه يې درلودل. د کلا په بهرنۍ انګړ کې اته برجونه او په دوهم انګړ کې څلور برجونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

مرحوم شاعر او لیکوال عبدالغفار خان مستجروال شاوخوا دوه دېرش کاله وړاندې ما ته د خپل پلار محمد حسن خان په اړه و ویل، چې د برګد معاصر و او د قومي تاریخ او نسب په اړه یې پراخه پوهه او بصیرت درلود. دا خبره په شفاهي ډول روایت شوې ده کله چې برګډ عبدالاحمد خان له غزني څخه تر کلات پورې واکمن و.

دوی د دې کلا د جوړولو له پاره ګمارل شوي وو، هغه ما ته دا هم و ویل چې د غزني ښار او شاوخوا کلیو خلک به هم د رضا کارانو په توګه او د واکمن په امر د کلا په جوړولو کې برخه واخلي. دوی د کلا خټه د خرو او غواګانو سره پخوله.

مړ شوی مستاجر وایي:

ځینې وختونه، حتی د لسمې ناحیې څخه ماهر کارګران راوړل کېدل ترڅو په کلا کې کار وکړي او هغه جوړه کړي.

خو د پخسو ډېری کار د اوسني وردګ ولایت د ځوانانو له خوا ترسره کېده. دوی دغو خلکو ته د نورو په پرتله ډېرې پیسې هم ورکړې.

"د مستاجر په وینا، دا کلا په دوو کالونو کې بشپړه شوه." (ښاغلی ګل اغا احمدي)

په بل نقل قول کې:

د مرحوم برګد د مشهورو کارونو په منځ کې د کابل - کندهار سړک، د سلطان د اوبو بند او غزني د بند ترمیم او جوړول، او په څو لویدیځو ځایونو کې د ځارویو د مالیې راټولول شامل وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د خپل شهرت له امله، برګد عبدالاحمد خان هم مخالفين ومو ندل. بالاخره، د امير حبيب الله خان (سراج الملت) له مړينې دوې کاله مخکې، برګد د شپې په نيمايي کې د کابل په ده افغانانو سيمې په خپل کور کې د ۱۵ څخه زياتو وسله والو کسانو له خوا پرې بريد وشو.

په داسې حال کې چې هغه هڅه کوله د خپل ټوپک سره د لوړ پوړي کوټې له بام څخه د ځان او خپلې کورنۍ دفاع وکړي، هغه د نامعلومو وسله والو کسانو له خوا شهيد شو، چې ډيری يې خپل مخونه پوښلي وو.

د يادونې وړ ده چې د قاتلانو د ټوپک مرمۍ د هغه د ميرمنې له اوږې څخه تېره شوې وه او د برګاد په زړه کې لګېدلې وه. همدارنګه، په هماغه شپه، د هغه ۱۷ کلن زوی، چې ګل احمد نومېده، د بريدګرو له خوا د ۱۸ ګوزارونو سره سخت ټپي شو، په داسې حال کې چې هغه لا په بستر کې ويده و، او وروسته روغ شو.

هغه د مزار شريف د مرستيال والي او په مشرانو جرګه کې د غزني د انتخاباتي سناتور په توګه دنده ترسره کړې ده.

د شهيد برګد عبدالاحمد خان جنازه غزني ته ولېږدول شوه او د غزني ولايت په مرکز کې، د غزني د سنايي زيارت په انګړ کې خاورو ته وسپارل شوه.

په پای کې، دا بايد اضافه شي چې د دې تاريخي کلا بنسټ پخپله مرحوم برګد او د غزني نورو مشرانو له خوا کېښودل شو. د دې لويې کلا (۱۲ برجونو) د جوړولو وروسته، امير پخپله د هغه وخت د حکومتي چارواکو سره غزني ته راغی او پرانيسته يې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

په هغه وخت کې دا کلا د قلعه اي ثاني يا ثاني کلا په نوم وپيژندل شوه. د کورنۍ مشرانو ويلي دي چې د دې نوم د بدلون لامل د پاچا (حبيب الله خان) د هرکلي په مناسبت د کلا د دېوالونو يوه برخه د سپينې خاورې سره سينګارشوه. خو د غزني ځينو نورو مشرانو ويلي دي چې د کلا د پرانيستلو پر مهال، د برګد ځو سيالانو، عبدالاحمد خان، چې غوښتل يې د امير پام د برګد د ځواک ننداري ته راواړوي او امير د برګد پر وړاندې وهڅوي، امير ته و ويل:

دو همه کلا داسې جوړه شوې چې د توپخانې پرته بل څه کمښت نلري.

خو امير په هوښيارۍ سره د خپلو سيالانو دا شرارت وليد او هغوی ته يې ځواب ورکړ:

زه به د هغه توپخانه ولېږم. (۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چک ولسوالی نه برجه کلا

نه برجه کلا:

نه برجه کلا په **ګوډه دري** کې شتون لری چې په پلان کې منظمه اته اړخيزه (اته ضلعي) ده او په هر اړخ (ضلعه) کې يې يو، يو اوچت برجونه لري.

يوه برج يې د کلا په منځ او د ننوتو دروازې ته مخامخ شتون لري.

دا فارم يا شکل د انجينرۍ لحاظه ډېر غښتلی او قوی فارم دی چې د زلزلې په مقابل کې خورا مقاومت لري.

د کلا لنډه تاريخچه:

دا کلا په ۱۲۳۰ هجري قمري کال کې پيل شوې او په ۱۲۳۴ هجري قمري کال ياني د څلورو کالونو په موده کې بشپړه شوې ده او د بناغلي حاجي عبدالوهاب چې د کلی يو تن اوسېدونکي او د مشرانو له جملې څخه دی، په وينا کېدای شي دا کلا د امير دوست محمد خان يا د امير شېرعلی خان په وختونو کې جوړه شوې وي او د کلا ټول مصرف يې د هغه وخت په ۱۷۰۰۰ (اوولس زرو) روپيو باندې جوړه شوې يا پرې لګېدلي (مصرف) شوي دي.

په دې کلا کې ۵۰ کورونه شتون درلود چې د دېوالو سره جوښت او شاو خوا جوړ شوې وو، په منځ کې يې بله (جلا) کلا او يو برج شتون درلود چې تر اوسه هم تر سترګو کېږي، خو د وخت په تېرېدو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

روسانو پر يرغل وخت کې دا کلا ۷ ځله بمباران شوې او خلک يې مجبوره شوي د کلا نه د باندې کورنه جوړ او يا هم ګاونډ هېوادو ته هجرت وکړي.

د کلا اړخ برجونه:

د کلا اړخ برجونه ټول په پلان کې اته اړخه (اته ضلعي) دي او د پخسې څخه جوړ شوې دي.

دا برجونه په ليد کې درې پوړيزه ښکاري چې د هر پوړ په سر کې تيرکشونه ښکاري او د جګړو په وخت کې ترې کار اخيستل شوی يا هم د کار اخيستنې يا دفاع له پاره په پام کې نيول شوي دي، دا تير کشونه د لمړي پوړ په هر اړخ کې يوه او د دېوال په منځ کې شتون لري.

د يادو برجونو يوه برخه يې د کلا د ننه خوا او ډېره برخه يې د کلا نه د باندې په هر کنج کې، پام کې نيول شوې او شتون لري چې په لاندې انځورونو (تصويرونو) کې يې په ښې توګې ليدلی شوو.

د دې برجونو زينې ځو مارشونه لري، چې په لمړی مارش کې ۶ پتې زينې او د زينې لوړوالي (خيز) يې ۵۵ سانتی متره، په دوېيم مارش او دوېيم پوړ (منزل) کې ۶ پتې زينې چې د هرې پتې لوړوالی يې ۵۰ سانتي متره دي.

همدا راز د درېيم مارش او يا درېيم پوړ هم ۶ پتې زينې لرې چې د هر پتې لوړوالی يې ۵۰ سانتي متره دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا زينه د دوو پخسو په منځ کې په دوراني (حلقوي) توګې جوړه شوې او تر اوسه هم شتون لري چې سور(سيور يا بر) يوه متر ته، رسيږي.

د هر برج داخلی قطر په لمړي پوړ (منزل) کې ۱۰،۵ متره او په پورته کېده سره دا قطر لږ کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه (۹) برجه کلا د يوه برج انځور

برجونه ټول د ننه خواوو نه لارې لري کوم چې لاره يې تر دوو مترو پورې لوړوالی لري، د دې لارو سور يا بر يې د يوه متره لوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

……………………………………………

د ننوتو ځایونو د پاسه غټو لرګیو سر تاقونه (سرطاقونه) لري کوم چې په یوه سر تیر ایښودل شوي او ۲۰ (شل) سانتي نور یې د برجونو دېوالونو ته ننوتي دي.

دا سر تیرونه پر درېوو ستنو او یا پایو باندې داسې کلک شوي چې یوه ستنه یې په یوه سر، بله یې په بل سر او یوه یې د دواړو ستنو تر منځ شتون لري.

دا یادی ستني پر لاندي دوو تیرانو باندې داسې کلکې شوي چې د لاندنی دواړو تیرانو په منځ کي شتون لري کوم چې په بر ایښودل شوي او دېوال کې د کندې په شان کلکې شوې دي.

دا لرګې یا لرګي کندي کېدای شي د هرې ستنې یا تیر لاندې هم شتون ولري.

د ننوتو لارې په پیل کې ډېره ساده دروازه تر سترګو کېږي، چې کېدای شي دا دروازه وروسته د برج ختو او د ماشومانو لوېدو مخنوي له پاره په پام کې نیول شوي وي، کومو ته چې د پخوانیو غوړیو تیمانو برخي تړکوهل شوې یا کلکې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د برج ختو دروازې ننوتو برخې انځور

د برج ختو دروازې پورتنۍ برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادې دروازې یوه خوا یې زلفي او ځنځیر او بله خوا یې ولاړ لرګی چې لاندنۍ اوپاسنۍ برخه یې په لرګیو کندو کې ننوتي او د چپراست کار ورکوي، تر سترګو کیږي.

د یادو ننوتو ځایونو لاندنۍ او پاسنۍ برخو کې درزونه لیدل کیږی کوم چې وروسته د نه پاملرنې له عمله مینځ ته راغلي وي.

د ننوتو په منځنۍ او د پاسه یې یوه تیرکش هم لیدل کیږي، مګر په لاندنۍ برخې کې یې کومه زینه نه ښکاري او کېداشی د اړتیا په وخت کې، لرګي زینو نه کار اخیستل کېده.

د برجونو د پخسې سور(سیور یا بر) په لمړي پوړ (منزل) کې ۳ متره ، په دوېیم پوړ کې ۲ متره، دریېم پوړ کې ۱،۳ متره او په پای کې ۰،۶۵ مترو (۶۵سانتیو) ته رسیږي.

د پخسې لمړی کتار لوړوړالی ۷۰ سانتی متره بیا نور کتارونه یې د پخسې اصولو سره سم جوړه شوې او تر اوسه هم شتون لری.

د پخسې خاوره یې خړه او د باندې خواوو نه د پاسه یې کوم اخیر نښې نښانې نه په سترګو کیږي.

د دې برج په دوېیم پوړ کې د کړکیو ځایونه په سترګو کیږي کومې چې په پخوا پیر کې شتون درلود او د وخت په تېرېدو او په سیمې کې د جګړو له امله (عمله) ورانې یا تالا شوې دي.

دا کړکۍ د یوه اړخ تر منځه ښکاري او داسی معلومیږي چې په یواځې د برج په څلورو اړخونو کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي كلاګانو ته، يوه لنډه كتنه

....

دا كړكي د څلورو مقاصدو له پاره، په پام كې نيول شوې دي.

١. د لمر د ننوتو په موخه
٢. د رڼا د ننوتو په موخه
٣. د اوا (هوا) تبادلي په موخه
٤. د باندې ليد په هكله

په دربيم پوړ كې يوائې د بام دېوالونه ښكاري كوم كې چې ډېر تيركشونه ښكاري، دا تير كشونه په اړخونو كې توپير(فرق) لري چې په ځينو اړخونو كې درې او په ځينو كې دوې تيركشه په سترګو كيږي.

دا برجونه ټول د ننه خواوو نه، لاره لري چې په پخوا پير كې يې لرګي دروازې درلودي خو اوس محال دروازې يې نه په سترګو كيږي يوائې سرتاكونه (سرطاقونه) او د اړخ دروازو كندې ځايونه تر سترګو كيږي.

د كلا منځ كې بله كلا او بل برج (نهم برج):

د منځ كلا، چې په حرم سراى يادېږي د لويې كلا په منځ كې شتون لري چې اوږوالى يې ٣٥ متره او سور(سيور يا بر) يې هم ٣٥ متره دى.

د دې كلا يا حرم سراى د دېوالو بر يې په لمړيو كتارونو كې ٠,٨ متره (٨٠ سانتۍ) او د هرې پخسې كتار لوړوالي يې ٠,٦ متره (٦٠ سانتۍ) دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د کلا په یوه اړخ کي یاني د ننوتو لویې دروازې ته مخامخ، لوی برج شتون لري، دا برج د کلا نورو برجونو سره ډېر توپیر لري، چې د باندی شکل یا فارم یې ۱۳ اړخه (دیارلس ضلعي) چې د دایرې شعاع یې ۶,۰۷۵ متره او د هر اړخ سور(سیور یا بر) یې ۳ متره دی، چې په مرکزی برج هم یادېږي.

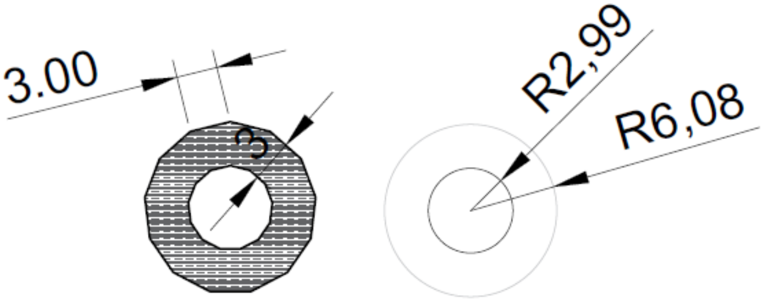

د برج شعاع او شکل د انجینری په پروګرام کې

دا برج په ۶ مترو لوړوالي (ارتفاع) کې لمړی مرچل (مورچل) ، په ۹ مترو لوړالي کې دوېیم مرچل او په نور لوړو کې، نور مرچلونه هم لیدل کیږي.

دا برج په لمړي پوړ کې ۱۰ پته (خیزه) زینې، په دوېیم پوړ کې ۱۲ پته (خیزه)، په درېیم پوړ کې ۸ پته (خیزه) او په څلورم پوړکې هم ۸ پته (خیزه) زینې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه کلا:

که چېرې مونږ لويې کلا ته د ننه شو، د شړېدلو او پاتې شويودېوالونو نه داسې ښکاري چې د کلا د ننه شاوخوا کوشنۍ نورې حوېلۍ چې د کسب ګرو لکه:

ناحي (ناحيې، سلمان یا دلاک)، تنار(مسګر)، موسلي او کروند ګرو له پاره جوړې شوې وي.

د لويې کلا د ننه یوې برخې انځور

د پخسې په لید کې درزونه (چاودونه) نه په سترګو کېږی او داسې ښکاري چې دا پخسه په ښې توګې پخه شوې او د ماهرو کاریګرو له خوا تر سره شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د برجونو لوړوالی ۱۵ متره ښکارېږي او کېدای شي پخوا تر دې هم لوړ وو، د وخت په تېرېدو سره ځينې لوړې برخې يې شړېدلي او لاندې غورزېدلې وي.

د برجونه په آخرو کتارونو کې وتي يا وتلي لرګي هم په سترګو کېږي کوم چې د کوشنيو کړکيو لاندې او کېدای شي د دغو لرګيو د پاسه د ټوپک ميل ايښودو له پاره، په پام کې نيول شوي وي.

دا ځکه د هغه وخت ټوپکو ميلونه خورا اوږده او کينې لاس کې نيونه يې هم، ستوزمنه وه.

په دېوالونو کې ځينې سوري ښکاري چې په يادو سوريو کې پخوا د لرګيو ناوو ځايونه وو (ول) او د وخت په تېرېدو، جګړو او د خلکو نه اوسېدو په وخت کې، لوټ شوي او يا هم له منځه تللی دي.

يادې ناوې ټولې د کلا نه د باندې په پام کې نيول شوي تر څو د بارانونو اوبه کلا نه د باندې تويې شي او د ننه غولو(انګړونو) کې ختې او ډنډونه را منځ ته، نه کړي.

په کلا کې داسې کوشني لښتي تر سترګو کېږي کوم چې د غولو (انګړونو) او کلا د ننه باران، لوښو مينځلو، کالي مينځلو اوبه په کې بهېږي او په يوه يا دووځايونو کې د چورن نه وروسته، کلا نه د باندې وځي او نورو کوشنيو او لويو بيالو سره يوه ځای کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاخچې (طاقچې)

په کوټو کې د ننه دوې ډوله او دوې کتاره (قطاره) تاخچې په سترګو کیږی چې په څلورو خواوو شتون لرې، لمړی کتار د لوښوو ایښودلو د پاره په پام کې نیول شوي او دوهیم کتار سر بېره د ښکلا شیانو تر څنګ کړکی د روښنايي او اوا(هوا) د تبادلې له پاره هم په پام کې نیول شوې وي.

ځیني تاخچې زینتی یاني ګنګوره لرونکي او ځینې نور یې بیا ساده او کمان لرونکي دي.

د لمړي کتار تاخچې لوړوالی تر دوهیم کتاره لوړې او ژورې دي.

د تاخچو لمړي کتار د پاسه رېک لیدل کیږي کوم چې تاخچې یوه کتار د بل نه جلا کوي او هم دېوال ته ښکلا ور په برخه کوي.

د کوټو د ننه تاخچو (طاقچو) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلا لويه دروازه:

دا دروازه چې اوچت والی يې ۳,۲ متره (۳۲۰ سانتي متره) د چوکاټ سره او بر (سور يا سيور) يې ۳ (۳۰۰ سانتي متره) مترو ته رسېږی چې د دوو پلو يا ترازو څخه داسې جوړې شوي چې د هرې پلې (ترازې) سيور يا بر يې ۱,۵ متره (۱۵۰ سانتي متره) د چوکاټ سره دي چې يوه يې پوزه (بينيچه) او بله يې بې پوزې ده.

د دروازي يوه برخه يې کومه چې بې پوزې ده د ورځي له خوا خلاصه او دوبيمه پله يې کېداى شي د اړتيا په وخت کې خلاصه او ترې کار واخيستل شي.
دا دروازه د لرګيو غت چوکاټ لري چې د پاس خوا نه په لرګيو سر تاق، اړخ خواوو نه په کندو کې کلکه شوې ده.

د کلا د ننوتو لويي دروازې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دروازې پلې د لرګيو تختو څخه داسې جوړې شوي چې تختې خوا په خوا ايښودل شوي او د څټ (شا) خوا نه غټ لرګي او د مخې خواوو نه د اوسپني پټې چي په منځ کې يې ګل مېخونه کارېدلي، کلکې شوې دي.

هر پله له څلورو (۴) ولاړو ډبلو تختو نه جوړه شوې او په لنډو کې يې د اوسپنې ۶ (شپږ) پټلۍ چې په هرې پټلي کې۵ (پنځه) ګل مېخونه چې د تختو په منځ کې شتون لري، کارېدي دي.
د دروازې هره پله په لاندنۍ برخې کې يوه ځنځير لري چې يوه سر يې د دروازې په پلې او بل سر يې د دروازې په چوکاټ کې کلک شوی دی.

دا ځنځير د دروازې پله نه پرېږدي چې د خلاصولو (خلاصېدو) په وخت کې پر دېوال ولږېږي، چې په اوسنی معمارۍ او انګرېزي ژبې کې ورته، ډور سټاپر(Door Stopper) وايي.

دا دروازه چپراسټ نه لري او د چپراسټ په عوض يې يوه باندنی او کښتني برخي يې لوله شوي لرګي لري کوم چې دروازې پلې سره د اوسپنيزو دوو پټليو سره کلکې شوې دي، دا د پورتني او ښکتني چوکاټ په سوريو کې حرکت کوي، د وضاحت له پاره لاندینی انځورونه، اړين بولم.
دا دروازه دوې سرتاکه (سرتاق يا سرطاق) لری کوم چې پر دوو برخو وېشل شوي دي، لمړنی برخې کې يې دروازې چوکاټ کلک شوی او دوېيمه برخه سرتاک (سرتاق يا سرطاق) يې لږ اوچت او په دېوال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې پخسې کمانونه (ارچونه) کارېدلي او بيا اخيږ شوې دي چې اندازه يې تر يوه متره پورې رسيږي.
د دوو کمانونو تر منځ ولاړ، نري سوري ښکاري او کېدای شي د تير کشونو په شان، د نظامي اهدافو په خاطر په پام کې نيول شوي وي.
ياد کمانونه يا آرچونه د دروازې د سرتاک (سرتاق يا سرطاق) پر سر جوړ شوې دي، مګر دوېيم سرتاک (سرتاق يا سرطاق) د کمانونو مخ او د سرتاکونو په اوارئ (لېول) او د باندې خوا، په پام کې نيول شوي دي.

کېدای شي دا پوښښ د مېلمنو او کلي اوسېدونوکو له پاره د لمر او وربښت ورېدو له پاره په پام کې نيول شوې وي، کوم چې د ودرېدو او د ننوتو په انتظار کې وي، تر څو دروازه خلاصه او يا د ليدو کس مخې ته راشي.

مګر د ښاغلی حاجي عبدالوهاب په وينا دا برخه د دې له پاره جوړه شوې وه چې د پاسه يې د اوبو ډکې کټوې ايښودل کېدې او د جګړو په وخت کې، که چېرې دښمنانو(غليمانو) د کلا دروازې ته اور اچاوه د هغو کټوو د اوبو په شيندلو سره به يې د دروازې اور، مړاوه.

سرتاکونو لرګيو د چاودو نو نه، داسې ښکاري چې دا او نور د پو ښښونو(چتونه، پوشش) لرګي ټول د چنارو ونو نه وي.

مګر د دروازو پلو(ترازو) لرګی نه داسې ښکاري چې ګواکی د ارچه يا توت لرګيو څخه جوړې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دروازې د پاسه یوه لیکلې ډبره ښکاري چې لوستل یې د لاندې خوا نه، ستوزمنه ده او د زینو په ایښودو او د نږدې نه کېدای شي ولوستل شي چې د لرې خوا نه د شعر په توګه (شکل) ښکاري.

د دروازې د پاسه لیکل شوې ډبرې انځور

حمامونه:

حمامونه د لویې کلا په منځ او منځنۍ کلا اړخ کې شتون لري، دا ودانۍ یوه پوړې ده چې دېوالونه او چتونه یې د پخو خښتو څخه جوړ شوي دي.

د ودانۍ ننوتو ځایونه ټول د کمان (آرچ) په شان دي مګر چتونه یې ټول ګنبدي دي، چې وروسته له ګنبد جوړېدو څخه بیا د خاورو په ذریعه (واسطه) ډک، اوار شوي او بیا اخیړ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمام په دېوالوکې تاخچې (تاقچې) هم په سترګو کیږي چې کېداى شي د حمام د ځینو اسبابونو(وسایلو) کښېښودلو له پاره په پام کې نیول شوي وي.
دا حمام د سړو او تودو اوبو مېتونه (پاخه ختین دېګي) درلودل کوم چې د پخو خټو بلولونو(پایپونو) په ذریعه یې جریان درلود، د یاد وړ ده چې د تودو اوبو مټ (دیګي) د باندې خوا نه د اور بلېدو (روښانه کېدو) ځای درلود چې په کې خس او لرګي استعمال کېدل.

د نه (۹) برجه کلا د حمام ودانۍ انځور

د دېوالونو بر(سیور یا سور) یې ځلوینت سانتي، مګر په ځینو ځایونو کې تر ځلوېښتو هم ډېر دي.

د دېوالونو باندې خواوي اخېړ (کاه ګل) شوې ، مګر د ننه خوا وې وروسته تر اخېړه سینګل شوې او بیا په سپینې خاوري سپین شوي کوم چې د اوبو او د اوبو بخار (تفت) په مقابل کې کلک (سخت) مقاومت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د وخت په تېرېدو او نه پاملرني له کبله ۹۰ سلنه چتونه او دېوالونه یې نړېدلي، خښتې او خاورې یې د ننه او د باندې تر سترګو کېږي.

په اوس وخت کې تاخچې تورې شوي او کېدای شی د نه اوسېد له امله (عمله)، ځینو کسانو، تېرېدونکو، لیدونکو او یا مخدره تو کو استعمالونکو له خوا د اور په بلېدو سره تورې شوې وي او په لاندني انځور کې په ښې توګې، تر سره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه (۹) برجه کلا د حمام داخلي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د حمام په یوې برخې (کنج) کې چې د دېوال پورتنۍ او چتې پورې اړه لري، نخشونه (نقشونه یا تزینات) تر سترګو کېږي کوم کې چې د شین (زرغون)، سور او سپین رنګونه، کارېدلي دي.

دا نخشونه منظم هندسي دي چې مربع، لوزي په شان کارېدلي او بیا په منځ کې بوټي او ګلان ښکاري.

که مونږ هنري کارونو ته وګورو داسې ویل شو چې اصلاً تور رنګ په بوټو کې نه دی کارول شوی، بلکې دا رنګ تیاره زرغون (شین) رنګ دی، د وخت په تېرېدو او د خلکو د اور بلېدو او دود په ذریعه تور رنګ ته اوښتی یا هم دود پرې ناست وي.

څرنګه چې یاد (ذکر) شو، د بامونو او دېوالونو ډېری برخې یې نړېدلی دي د ننه انځورونو پر مخ د بام اوبه کومې چې د خټو سره یوځای، پر انځورونو بهېدلې او یا کښته شوي، د انځورونو پر مخ ناستی او د هغه ښکلا یې د منځه وړې ده.

د اوبو کلالي (خټو پخشوي) نلونه یا پایپونه یې ډېر لږ تر سترګو کېږی او ځینې نور یې د سیمو خلکو له خوا وړل شوي او د بامونو د ناوو په توګه کارېدلي (استعمال) شوي یا ترې کار اخلي.

همدا راز د دې حمام پر خښتو هم د سیمې شته خلکو یرغل کړی او څه اندازه (برخه) یې له ځانه سره وړې ده.
چې له خښتو نه یې د بام په خرندونو او پراپټونو کې ترې کار اخیستی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حمام کې دوې ډوله خښتې کارېدلي چې اندازې یې په لاندې ډول دي.

لمړۍ ډول خښته:

۱. اوږدوالی ۲۰ سانتي متره
۲. سیور یا بر یې ۲۰ سانتي متره
۳. اوچت والی (ضخامت) یې ۵ سانتي متره

دوېیمه ډول خښته:

۱. اوږدوالی ۲۰ سانتی متره
۲. سیور یا بر یې ۱۰ سانتی متره
۳. اوچت والی(ضخامت) یې ۵ سانتي متره

د دې خښتو اندازو نه داسې ښکاري چې معمار نه غوښتل یوه خښته پر دوو حصو و وېشي یا ماته کړي.

کلا دېوالونو لاندنۍ برخه:

کلا دېوالونو لاندنۍ برخه کومه چې د ډبرو کار (سنګ کارۍ) پر سره ده، د وخت په تېرېدو سره شړېدلې او بیا وروسته ځینې ځایونه یې د پخسې او ځینې نور ځایونه یې د اومه (خامو) خښتو څخه ډک شوې او په آسانۍ سره، تر سترګو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دې دېوالونو شړېدلو برخو لوړوالی يې تر يوه متر پورې رسيږي کوم چې کېدای شي د موږکانو (موږو) سوريو او د وربښت نيغ (مستقيم) تماس له کبله منځ ته راغلي وي.
د کلا اوبرجونو دېوالونو کې ولاړ يا عمودي درزونه هم په سترګو کيږي چې کېدای د زلزلو او يا هم د دېوالونو ناستې (نشست) په ذريعه (واسطه) منځ ته راغلی وي.
دا درزونه، تاداوو ته (تهدابو ته) نږدې غټ (لوي يا برداره) او ځومره چې پاس ځي، کوشني کيږی چې د ځينيو تدابيرو په پام کې نيولو سره کولای شوو د پخوانيو درزونو تحکيمات وکړو او د نويو درزونو مخه په آسانۍ سره ونيسو.

د نه (۹) برجه کلا د شړېدلو دېوالونو انځور

د کلا نه باندې ودانۍ:

د خلکو او خاصتاً د سپين ږيرو خلکو په وينا، پخوا پير(وخت) کې نورې ودانۍ هم شتون درلود .(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د کابل لوړه کلا (کولوله پشته)

لوړه کلا:

د کابل لوړه کلا، چې د کلوله پشتې غونډۍ پر سر جوړه شوې او په مختلفو دورو کې د جګړې د کلا په توګه کارول شوې، اوس د کلتوري کارونې له پاره بیا رغول کیږي.

د سپوتنیک په وینا، د طلوع نیوز په حواله، دا کلا شاوخوا یوه نیمه پیړۍ دمخه د عبدالرحمن خان د واکمنۍ پرمهال د اته څلویښت زره مربع متره ځمکې په سیمې (ساحې) کې جوړه شوې وه، او له هغه وخت راهیسې تر دېرش کاله دمخه پورې دا د یوې پوځي کلا په څیر وه.

د دې کلا د اوو برجونو او پنځو زغره والو ودانیو په منځ کې، یو برج د دې غونډۍ په لوړه برخه کې جوړ شوی دی، د دې کلا په جوړولو کې د معمارۍ څو ډولونه کارول شوي دي.

د پروژې انجنیر وسیم روفي وایي: "د وسلو هرې ډیپو یا برج چې دوی جوړ کړی و، د یوه ځانګړي ډول معمارۍ څخه کار اخیستی و، کوم چې ټول د اوسني معمارۍ میتود څخه توپیر لري، او د هغه وخت د معمارانو خلاقیت ښیي".

د دې کلا د وسلو د زېرمو په یوې برخې کې، چې ډېر زیانمن شوی نه دی، د پخوانیو سرتیرو لیکنې ښکاري.

د ملي پراختیا شرکت ویاند محمد مصطفی نوید د کلا د بیارغونې په اړه زیاته کړه: "د تاریخي لرغونتوب او هغه اصلي موادو په ساتلو سره چې شتون لري او له منځه نه دي تللي، او د هغو موادو په کارولو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

چې د دې د جوړولو له پاره کارول شوي وو، دا کلا به بیا ورغول، او ساتل شي." د دې کلا د بیارغونې له پاره د ملي پراختیا شرکت له خوا یو سل او لس میلیونه افغانۍ ځانګړې شوې دي، او پنځه شپیته کارګران په بیارغونه کې یې بوخت دي.

د کولوله پوشتي د لوړې کلا هوایي انځور

د لوړې کلا سیمې شاوخوا دېوال:

د لوړې کلا (قلعه بلند) سیمې شاوخوا دېوال څلور برخې لري:
د تهداب تیږه (سنګ کاري) د خاورو دېوال (رمېډ وال) ، نقشونه او د پای اوسپني څادر(آهن چادر) چې د باران او واورې نه د دفاع په سوچ په پام کې نیول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د دېوال ډبرو(سنګ کارۍ) اندازه په سمه توګه نه شي اندازه کېدای، خو د هغې د ځمکې نه لوړوالی په ډیری ځایونو کې ٦٠ سانتي متره دی.
د ډبرو (سنګ کارۍ) او دېوال پلنوالی یو شان یانې (یعنې) ۶۰ سانتي متره، او دېوال یې په څو مرحلو کې جوړ شوی، چې لوړوالی یې په شمول د ډبرو (سنګ کاري) ۳۶۵ سانتي متره دی.
دا دېوال د غونډۍ په ښکته برخه او د لوړې کلا په شاوخوا کې جوړ شوی دی، کوم چې په لاندې انځورونو کې په روښانه ډول لیدل کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

...

د سویلی برخې شاوخوا د دېوال انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عامه ننوتلو دروازه:

د عامه ننوتلو دروازه د غونډۍ په ختیځ اړخ کې شتون (موقعیت لري)، د استوګنې کورونو او تنګو، ګردو کوڅو ته نږدې ده، چې د موټرو له پاره ننوتل ستونزمن کوي.

څو ډولونه دروازې وړاندیز شوي، او وروستۍ بڼه د چارواکو له خوا منل شوې او د پلانونو سره سم به جوړه شي.

دروازه د لرګیو په بڼه ډیزاین شوی او د نخشو(نقشو) په څېر به جوړه شي، د زاړه معمارۍ ستایل او د کلا په ختیځ اړخ کې موجوده لرګیو دروازه په پام کې نیولو سره، د هغې په سر کې ورته اسلامي ستایل آرچ به وي.

د عامه دروازې تر څنګ، د پرسونل او لیدونکو د ننوتلو له پاره یوه کوشنۍ (کوچنۍ) دروازه پلان شوې ده، او د هغې تر څنګ، د ټکټونو د خرڅلاو له پاره یوه خونه هم پلان او ډیزاین شوې ده، او هم به د یوه عصري تشناب سره یوځای، چې په ټاکل شوې سیمې کې به د نقشو په پام کې نیولو سره جوړ شي.

ودانۍ به د کانکریټو څخه جوړه شي، چې د پلستر کولو وروسته به هم رنګ شي، د دېوال شاوخوا د خاورې د رنګ په پام کې نیولو سره، رنګ شي ترڅو د معمارۍ اصول مراعات شي، په نخشو(نقشو) کې شاوخوا (احاطې) دېوال او د ودانۍ دېوال ورته والی لري او له لرې څخه به نه توپیر کېږي.

د موضوع د روښانه کولو له پاره، غوره ده چې لاندې انځورونه او نقشې مطالعه او ولیدل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عامه ننوتلو دروازې شاوخوا دېوال انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د کلا د عمومي دروازې انځور

د کلا ننوتل:

دا لوړه کلا د غونډۍ په سر کې شتون (موقعیت) او دوې د ننوتلو دروازې لري، یوه یې تقریبا ختیځ ته مخامخ او بله یې تقریبا لویدیځ ته مخامخ ده، چې د ورته اندازې او لرګیو څخه جوړه شوې ده.

د ختیځ لوري دروازه یو معماری کمان او د ختې پوښ لري چې وروسته د خټو(کاه ګل) سره پوښل شوی دی.

د هغې لرګیو دروازه، هماغه پخوانۍ دروازه ده چې تر نن ورځې پورې ساتل شوې ده. شاوخوا دېوالونه بیارغول شوي او په دوو مرحلو کې کار شوي، د ډبرو (سنګ کارۍ) لوړوالی له ٦٠ څخه ډیر او په ځینو ځایونو کې ۹۰ سانتي مترو ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د دېوال د لومړۍ برخې لوړوالی، د پلیټ فارم په ګډون، ۴ متره دی، دوېیمه برخه یې هم جوړه شوې ده، چې د کلا د شاوخوا دېوال ټول لوړوالی یې ۸۱۵ سانتي مترو ته رسېږي.

دېوالونه په دواړو خواوو کې، د ننه او بهر کې په بوسو او خاورو (کاه ګل) پوښل شوي دي.

د کلا دېوالونه په بشپړه توګه ساده دي او د ځار برجونو د برخو پرته هیڅ نقاشي نه لیدل کېږي.

د کلا شاوخوا دېوالونو په برخه کې، کلک (قوي) عمودي لرګي هم لیدل شوي، چې د دېوالونو پیاوړتیا له پاره کارول شوي دي.

د کلا شاوخوا دېوالونو پلنوالی د ډبرو کار سره سمون لري او له ٦٠ سانتي مترو څخه ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلا د عمومي دروازې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

برجونه:

په دې کلا کې شپږ د څارنې برجونه دي، چې څلور يې په څلورو کونجونو کې او دوې يې په منځ کې دي، چې ټول يې ورته يا عادي دي.

دا برجونه د لرګيو د ننوتلو دروازې او د طبيعي رڼا او هوا تبادلې له پاره کړکۍ لري. د هغې د پراپيټ برخې اسلامي سينګارونه او کمانونه لري چې د ګلونو ډډونو په څير ښکاري.

هر برج د خښتو يوه جلا (ځانګړې يا عليده) زينه لري چې د دوو لويو او نسبتا کوچنيو کمانونو څخه پورته ليدل کېږي، چې د شاوخوا دېوال تر څنګ جوړې شوې دي، چې له يوه متر څخه ډيرې پراخې، او تر اوسه پورې ولاړې دي، چې په وروستيو کالونو کې د ملي پراختيا د محترمې ادارې له خوا ترميم شوې دي.

د شته تونلونو په سر کې يو بل برج شتون لري، چې په وروستيو کالونو کې بيا رغول شوی دی.

دا برج يو منظم څو ګونی شکل لري چې دروازه يې ختيځ ته مخامخ ده او په بشپړه توګه د پخو خښتو څخه جوړ شوی چې د خښتو اندازه يې ۲۰ سانتي په ۲۰ سانتي مترو کې دي او ۵ سانتي متره پلنوالی يا ضخامت لري.

د هغې پوښښ د ګنبد په شکل د پخو خښتو څخه جوړ شوی او د يوه پراپيټ سره محاصره شوی، چې د سينګار کمانونه هم لري.

د پورتنۍ برج د ننه او بهر برخه د سدل خاورې څخه پوښل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

کلا د داخلي برجونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونلونه يا بنکرونه:

په يادې شوې سيمه کې، پنځه (۵) د ځمکې لاندې تونلونه يا بنکرونه د خښتو د قوسونو په پوښونو سره جوړ شوي دي، چې په شمال، سويل خواوو کې لويې دروازې لري، او په پورتنۍ برخه کې دوې کړکۍ د رڼا او اوا(هوا) تبادلې له پاره شتون لري.

داخلي خښتې د سډل موادو سره سينګار شوې دي.

تونل ته د ننوتلو دروازې پلنوالی ۲۰۰ سانتي متره او د هغې د کړکۍ پلنوالی ۱۰۰ سانتي متره دی.

د تونلونو اوږدوالی توپير لري، چې منځنی تونل يې ۴۸ متره اوږد دی، دوهيم تونل يې په دواړو خواوو کې ۴۵ متره اوږد دی، او وروستي دوې يې ۴۰ متره اوږدوالی لري.

د ټولو تونلونو پلنوالی يو شان يانې (يعنې) ۶ متره دي.

په پخوانۍ ودانۍ کې د برېښنا سيستم نه و، خو د نوي ترميم په پلانونو کې، د ټولو ځمکې لاندې تونلونو له پاره د برېښنا سيستم ۀ،په پلان کې نيول شوي دي.

د تونلونو او شاوخوا دېوالونو ترمنځ لارې په سويلي برخو کې ۷ متره پلنوالی، په شمالي برخه کې ۸ متره پلنوالی، او د ښار برجونو او تونل ترمنځ برخو کې ۴ متره پلنوالی يا فاصله لري.

لارې په ډبرو پخې شوې دي، او د دوی په مينځ کې، يو کوچنی کانال په سترګو ليدل کيږي، چې د کلا ځخه بهرته د باران او واورې اوبو ليږدولو له پاره، ډيزاين او جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

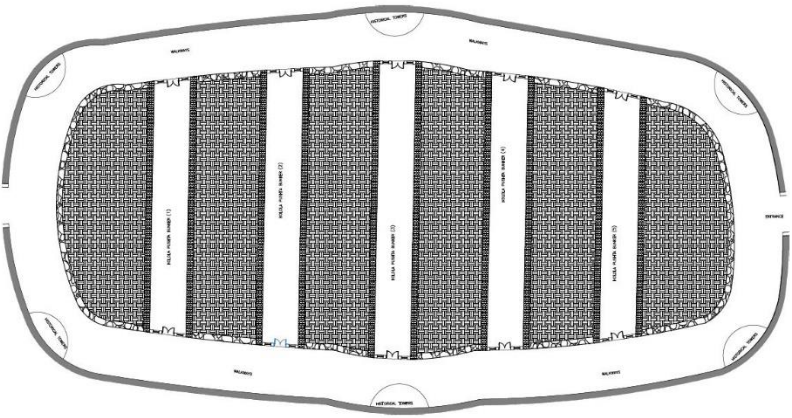

د تونلونو (بنکرونو) او څار برجونو پلان شوی پلان

د لوړې کلا شاوخوا دېوال:

د "احاطه" کلمه د "حاط" له ريښې څخه اخيستل شوې ده چې ما نا(معنی) يې "ساتنه کول" ده، او دېوال ته "حايط" ويل کيږي ځکه چې دا يو ځای احاطه او ساتنه يې کوي.

دا دېوال له دوو برخو څخه يانې ډبرو او خښتو څخه جوړ شوی دی. لومړۍ برخه يې له ۱۰۰ سانتي مترو څخه زياته لوړوالی ډبرې څخه جوړ شوی دی، او ۳۰۰ سانتي متره دېوال يې له خښتو څخه جوړ شوی او مخ يې په دواړو خواوو کې د اخېر سره پوښل شوی دی.

د دېوال دا برخه يو پاراپيټ هم لري، چې پورته يې د دېوال دوېيمه برخه، ۴۱۵ سانتي متره لوړه ده، چې د پاراپيټ سره، په روښانه توګه ليدل کېدای شي، چې د تونلونو (بنکرونو) په کې محاصره شوي دي.

د ډېر وضاحت له پاره، لاندې انځورونو ته مراجعه وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زينې:

زينه (پټې) يو جوړښت يا ودانۍ ده چې په يوه ودانۍ يا نورو ځايونو کې د دوو سطحو د نښلولو له پاره کارول کيږي او د کوچنيو برخو څخه جوړه شوې ده چې د زينو په نوم ياديږي.

کله چې زينه په يوه تړلي ځای کې جوړه شي، نو زينه بلل کيږي.

هغه زينه چې د لېږدونکي په څير حرکت کوي او د بريښنا له خوا چلول کيږي د ايسکليټر په نوم ياديږي. د زينو نور ډولونه عبارت دي له مارپېچي زينې، تاوېدونکې زينې، او د هوايي چلند (الوتکې) زينې.

په عمومي ډول، د زينو او ځمکو د پورته کولو مؤثره پلنوالی بايد لږ تر لږه يو نيم متره وي او له دوه نيم مترو څخه زيات نه وي.

دروازې بايد د ځمکې لاندې کولو ګټور پلنوالی اشغال يا محدود نه کړي، او هغه دروازې چې زينې ته مخامخ دي بايد د وتلو په لور خلاصې شي. دا هم غوره ده چې د فوټريسټ لوړوالی او ژوروالی تناسب له ۱۵۰ څخه تر ۳۰۰ ملي ميتر پورې وي .

د ګڼ شمېر زينو په سيمې کې، له يوې کوڅې څخه بلې ته يو ګرد سړک جوړ شوی، چې مستقيم او جانبي شکل لري.

د زينو له پاره ساختماني مواد اکثره د غرونو ډبرې دي او ځينې وختونه د پښو او پورته کيدو له پاره سمندري ډبرې کارول شوې دي.

د ننه، د ختيځ لوري څخه يوه زينه شتون لري چې د لوړ ځار برج او د تونلونو چت (بنکرونو) ته د پورته کيدو له پاره کارول کېدای شي. دا هم د يادونې وړ ده چې هر برج خپله جلا زينه لري، چې د کمان پر سر د پخو خښتو څخه جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باران ناوې:

الف: د بام په اوږدو کې یوه ډبرینه کوچنۍ لاره یا کانال چې د باران اوبه لیږدوي شتون لري.

په لوړې کلا (قلعه بلند) کې دوې ډوله ناوې لیدل کېدی شي:

۱ .د لرګیو ناوې د ځارنې برجونو په بامونو کې نصب شوي دي.

۲. ځانګړي لښتی، د تونل دېوال په یوې برخې کې د زړو خښتو څخه جوړ شوي اوعمودی چینل په بڼه، په بله برخه کې د ملي پراختیا د محترمې ادارې له خوا ترمیم شوي، او په ځینو برخو کې نیمګړي پاتې دي، چې د پروژې مدیر په وینا، ډېر ژر به ترمیم او ګټې اخیستنې ته، وسپارل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونلونو د عمودي کنډې یا چینل پورتنۍ برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

کوڅه يا سړک:

کوڅه يا سړک هغه لارې ته اشاره کوي چې د خلکو، موټرو او بار وړلو د تګ راتګ او لېږد له پاره کارول کېږي. دا لارې کولی شي د سطحو او سړک جوړونې تجهيزاتو بېلا بېل (مختلف) ترکيبونه ولري او په مختلفو سيمو کې شتون لري، له ښاري څخه تر کليوالي پورې، او حتی په غرنيو او صحرايي سيمو کې.

د ترانسپورت د اړينو زيربناوو په توګه، سړکونه په ټولنه کې د اړيکو په رامينځته کولو او د ترافيکو په مديريت کې مهم رول لوبوي. دا زيربنا د مختلفو سيمو ترمنځ د اړيکو د رامنځته کولو، د عامه او سوداګريزو ترانسپورتي خدماتو د چمتو کولو، د ګرځندوی د پراختيا او د وسايطو د تګ راتګ د اسانتيا له پاره کارول کېږي.

د سړک ډولونه هم د لارې، زيربنا، جغرافيايي موقعيت، او کرېړ(قير يا اسفالټ) سطحې پر بنسټ ويشل کېدی شي. ښارونو ته د موټر چلولو له پاره تر ټولو مهم هغه لويې لارې او نړيوال سړکونه دي چې لوړ اسفالټ سطحې او ټيټ ترافيک لري.

په سيمه ييزو سړکونو، ښاري سړکونو او لارو کې د ترافيکو په پام کې نيولو سره، بايد په دقت سره غور وشي چې دا څنګه ولايت ته د فرنيچر لېږدولو له پاره کارول کېدای شي .

دا سړک د کولوله پشتې د لوړې کلا يوه له اصلي او اړينو برخو څخه ده، چې له لرغونو وختونو راهيسې د يوې څنډې په بڼه شتون او د کلا د ننوتلو دروازې پورې دوام لري. د پورته ذکر شوي سړک په پای کې، د ملي پراختيا ادارې دا د ډېرو سره پخه کړه او د هغې تر څنګ يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ډبرو کار یا استنادي دېوالونه هم جوړ کړل، او د هغې د کار یوه برخه لا اوسه هم بشپړه شوې نه ده.

د هغه سړک انځور چې لوړې کلا ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه (منظره):

منظره هغه سيمې ته اشاره کوي چې په هغه کې د ځمکې طبيعي ځانګړتياوې د مصنوعي عناصرو سره يوځای کيږي ترڅو بصري او جمالياتي جذابيت رامينځته کړي.
منظرې د طبيعي عناصرو لکه غرونو، چينو، سرکونو، پياده رووونو، ډبرو او مختلفو ډوله نباتاتو څخه الهام اخيستل کيږي، او د دې عناصرو مختلف اجزا د انساني جوړښتونو سره د همغږۍ رامينځته کولو له پاره کارول کيږي.
د لوړې کلا (قلعه بلند) په سيمې کې ډېر عملي کار نه دی شوی. په ځينو برخو کې يوازې تل زرغون (همېشه بهار) ونې، ارغوان ونې، او غير ميوه لرونکي ونې ليدل کېدی شي.
د يادونې وړ ده چې په سيمې کې کار بشپړ شوی نه دی او وخت په وخت، خلک په مختلفو سيمو کې ليدل کيږي چې د هغې د بيارغونې او منظره کولو کار کوي. (۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

...

د سیمې د منظرې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حشمت خان کلا:

حشمت خان یو د محمد زایي له کورنۍ څخه و چی ډیر پخوا وختونو کې کابل ښار ته راغلی او په یادې سیمې کې چې ډیره ښکلې هوا، اوبه او شاو خوایې د کښت ځمکې در لودې، ژوند کوه.
د هغه د ښځې نوم، بی بی هما وه، هغوی یوه لور درلوده چې نوم یې، بی بی صحرا وه.

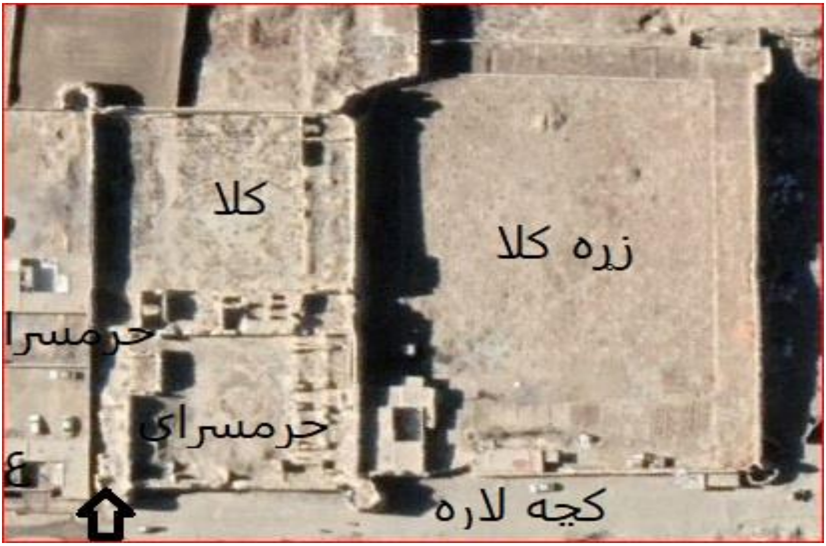

د حشمت خان د کلا هوایي انځور

د کلا شاو خوا یې سل ګونه جریبه ځمکه درلوده چې په لږ وخت کې د چینې د او په ذریعه اوبه کېدې، دا چینه د شیر دروازه غره (کوه شیر دروازه) په یو خوړ کې چې (قول چشمه) نومیده، موقعیت در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (قول چشمه) چینې خوړ، انځور

د دې چینې او به به د پخې ختو بلو لونو(پایپونو) په ذریعه لاندې حوض ته بهېدې (توېدې) او هلته به په یوه حوض کې ټولیدې، دا حوض د یو کوچني بند حیثیت در لود، بیا به د اړتیا په وخت کې هغو اوبو نه د ځمکو خړوب له پاره ګټه اخیستل کیده.

د وخت په تیریدو سره د چینې اوبه لږی شوې، حشمت خان مجبور شو چی د ارهت (ارت، لویه څاه) د کیندلو امر وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

هغه دوه ارهټونه وکيندل چي يو يې بره او بل يې کوزه د چينې په لمنه کې و.
برنى ارهټ وروسته له شلو کلونو څخه وچ شو مګر کوزنى ارهټ تر نږدې کلونو پورې اوبه درلودې.
د ارهټونو اوس، کومې نښې نشته اما د سيمې سپين ږيري وايي:
د وخت په تېرېدو سره ډېرى برخې ځمکى د حشمت خان د لمسيانو له خوا خرڅې او په هغه کې د هستوګنې کورونه جوړ شول، نو ځکه هغه ارهټونه هم له خاورو او تيږو نه ډک شول.

حشمت خان د کچه لارې نه لاندې يو ډېر ښکلى او په زړه پورى بڼ (باغ) درلود، چې دا بڼ تر لس کاله دمخه هم شتون مګر هغه يې په يوکس پلورلى و، چى نوم يې حاجي جمعه خان و، دا بڼ وروسته د هغه په نامه (باغ حاجي جمعه) ياد او مشهور شو.
په تيرو کلونو کې دا بڼ هم په خلکو خرڅ او د هستوګنو په نمرو واړول (تبديل) او کورونه په کى جوړل شول، مګر د ده بڼ په يوه ختيزه څنډه کې د بڼوالو کوټې او ځلى په نږيدلي توګه ليدل کيږي.

د بڼ پاتې شوى ځلى (برج) د برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه کلا:
هغه لويه کلا ده چې د اساسي کلا د شمال خواته موقعيت لري او په هغه کې پنځه حويلۍ د بزګرانو او ناظرانو له پاره په پام کې نيول شوې وې، په دې کلا کې درې ځلي ول چې يو يې ختيځ بل يې لويديځ او دريم يې د ختيځ او لويديځ تر منځه ده چې نړېدلې برخه يې اوس هم په سترګو کېږي.
دېوالونه يې پخسه، لوړوالی يې اوه متره دي، همدا راز د دېوال د ځمکی لاندې (غرقه) اتيا سانتي متره او د ځمکې د پاسه (کرسي) يې په ځينو ځايونو کې اتيا سانتي متره او نورو برخو کې يوه متر ته رسېږي.

تيږګو ګډوله (تيږو ابادي يا سنګکاري) د غره تيږو نه جوړه شوې ده ځرنګه چې هيڅ راز مصاله د ډبرو کار کې نه تر سترګو کېږي، دا شان ډبرو کار ته وچه تيږو ګډوله (وچه سنګکارى) وايي.

د دېوال سور(پېړوالی ياعرض) په غرقه او کرسي کې اتيا سانتی متره ده، او د ډېر زوړ والي، دعصري تکنالوژې د نه شتون اوشخصي ملکيت له کبله نه شو کولای چې په هغه کې کيندنی وکړو.

د دې کلا دېوالونو د پخسې سور اتيا سانتي متره، اوچت والی (جګ والی) يې اته متره و، د وخت په تېرېدو سره دا اندازې نه تر لاسه کېږی، ځکه چې د وربښتونو، نه پاملرنې له کبله شړېدلې او لوېدلي دي.

هر ځلی يې دوه چته (منزله) در لود، مېنځ (داخل) نه يې لارې (زينې) درلودې، همدا راز د بام نه د ځلي دويم پوړ ته ختل چې له هغې نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

ميلمه کوټې په توګه ګټه اخيستل کېده ، خلکو به په هغه وخت کې، ورته بالا خانه (سراچه) ويل.

دا بالا خانه له درېو خواوو نه کړکې درلودې چې د دوبې په پيلېدو سره په هغه کې ښه باد چلېده او شاوخوا د ځمکو او ونو ننداره کېده.

د څليو شکل (فارم يا قواره) په پلان کې اته ضلعي ده چې دايرې د منظم تقسيم سره منځ ته راغلي دي.
په دې کلا کې کوټې نه تر سترګو کېږی ځکه چې د وخت په تېرېدو، خپل منځي (داخلی) جګړو، د مالک نه اوسېدل په کلا کې، د وختو دولتونو نه پاملرنې له کبله ورانې شوي او ياهم لوټې شوي دي.

د زړی کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ انځور ته په ځیر سره و ګورو، په هغه کې د کوټو د چت دستک لرګیو سوري (چاپونه) او هم په دېوالونو کې د طاقچې ځایونه په سمه توګه لیدلی شو.

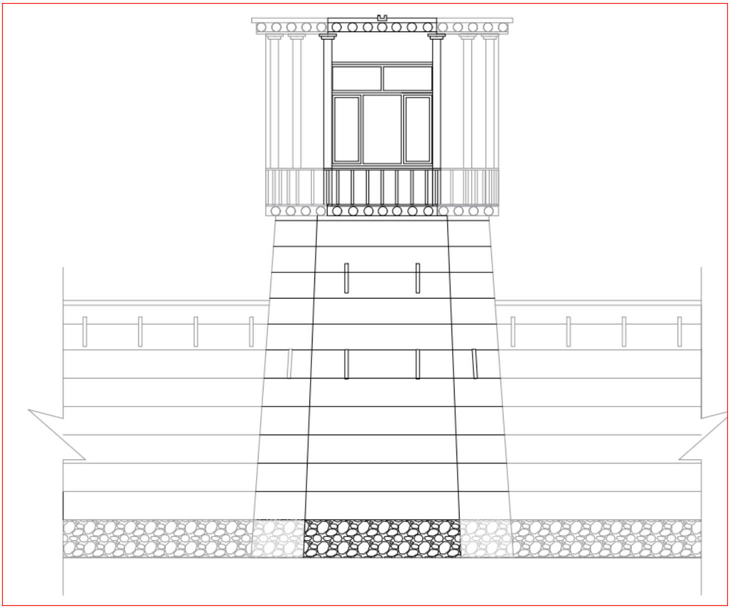

د ځلی دیزاین، د اخیستل شویو انځورونو په پام کې نیولو سره

که چېرې مونږ د حشمت خان مقبرې، هغه کورنی ادیرې نه کتنه او د قبرونو لیکنې په ځیر سره ولولو، مونږ ته به څرګنده (ثابته) شي چې هغه د محمد زایی د کورنی غړی او دا کلا څه باندی درې سوه و پنځوس کاله د مخه جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حشمت خان او د هغه کورنیو د ادیره (هدیره) انځورونه

حشمت خان د کلا حرمسرای:

دا حرم سرای کچه کوڅې ته کومه لاره (لار) نه درلوده، د هغه لاره د سوېلي (جنوبی) کلا او حرمسرای له لارې وه، لمړی به سوېلي حرمسرای ته ننوتل او بیا به، په ښي خوا تا وېدل او حرمسرا ته به ننوتل. د وخت په تېرېدو، د هغه دې لمسیانو، د اطلاعات او فرهنګ د وزارت د نه پاملرنې له کبله هغه سوېلي کلا او حرمسرای شتون نه لري، خلکو په خپله خوښه په هغې کې ابادي کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

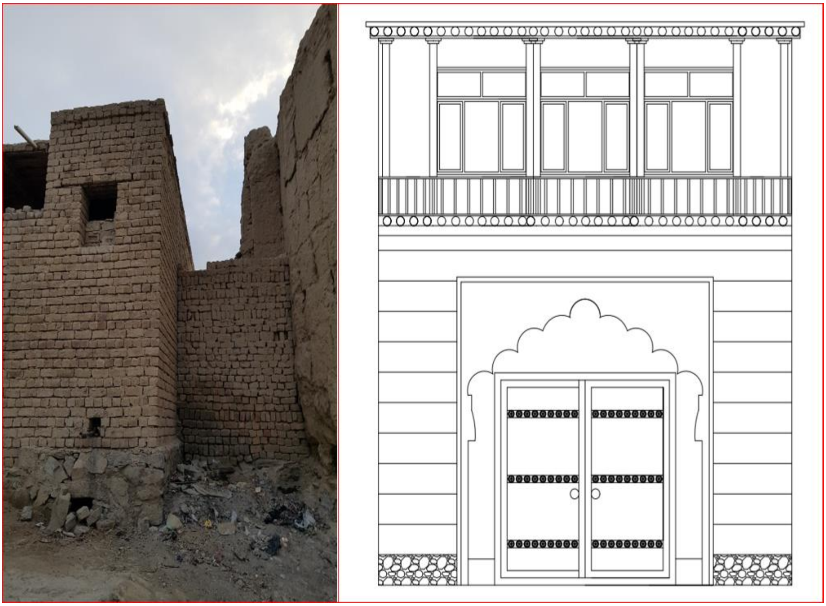

د حرمسرای د ننوتو پخوانۍ لاره چې اوس شتون نه لري

په دې لاره کې لوی ور(دروازه) و، چې د لرګو نه جوړ شوی و، دې دروازې دوې پټونه (پلې) درلودل، چې یوې به یې تل خلاصه او دوېیمه به یې د اړتیا په وخت کې خلاصې ده، چې دا دوېیمه پټه (پله) یوه پوزه هم درلوده.

دروازې کې کوم اوسني اوسپنیز مېخونه نه لیدل کېده او د تختو یو ځای کېدو(اتصال) به د وطني جوړ شویو ګل مېخونو په ذریعه کلک شوي وو. دروازې نني ځړونی (چپراس، چپ - راست) نه درلودل او په ژیو کې به یې ولاړ تاو(لوله) لرګي و، چې د هغه په ذریعه به تاو راتاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

کېږه. داسې ځړونې د مراد خاني، بي بي مهرو او د کابل ښار په زړو سيمو او کلاګانو کې تر اوسه هم شتون لري.

د دروازې د پاسه بالا خانه وه، چې د دروازې کنټرول به يې کوه، او په هغې کې به ساتونکي اوسېده، دا بالاخانې (سراچې) د کلا د ننه د ختيځ لار در لوده چې د اومه خښتو او ختيځ نه جوړه شوې وه.

دې بالاخانې د کچه لارې خوا بالکن هم درلود چې د دفاعي چارو کې به کارول کېده، د دروازې لوړ والی نږدې څلور متره و، چې خپله حشمت خان او يا د هغه د کورنۍ دوستانو به کولای شو، د اس د پاسه له دروازې نه حرمسرای ته ننوزي.

حرمسرای په ښي لاس کې يو لوی جومات شتون درلود، او ډېری برخه يې ړنګه شوې ده، مګر څه نړېدلي دېوالونه يې تر اوسه هم په سترګو کېږي.

د دې حرمسرای نه اصلي کلا ته لاره وه، کومه چې په خپله حشمت خان د خپل کورنۍ (فاميل) سره اوسېده، د کلا په دوې خواکې يې کوټې درلودې، چې ټولې يې د اومه خښتو څخه جوړې شوې او تر اوسه هم په ويجاړه توګه شتون لري.

د کوټو چتو نه يې ګنبدي دي، کوم چې معماري يې د بلخ ولايت نه ليږدول شوې ده. د چت خښتې يې پخې او د چونې د مصالي(مصالح) په مرسته يو د بل سره کلکې شوي دي، دا خښتې په نيغه (تېغه) کارول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوټو د بامونو ګنبدونه

بر سېره پر ګنبدونو د ماتو خښتو ټوټې او خاوره ليدل کېږي، چې تر يوې متر هم ډېره ده، په وروستي پړاوکې، بامونه اواره او د ناوې ځايو نه يې هم ښکاري. هرې کوټې يوه لاره د لمر لوېدو(لوېديځ) خوا او ځينې کوټې د يوې نه بلې ته هم، لاره لري.

د کوټو په چتونو، ژيو(کنجونو) او همدا راز د کمانونو په ژيو (نوشونو) کې ډول او سينګار ليدل کېږی چې دې چونې او شګې پلستر سره پر پخو خښتو، دختو(سندلې) نه په پام کې نيول شوي او تر اوسه هم شتون لري.

د کوټو نه د باندې ښکلي ستنې (پا يې) چې يوناني سبک ته نږدې دي، په سترګو کېږی چې له اومه خښتو، ختو نه جوړې شوي او د سندلې څخه پوښول شوي دي. د دې ستنو په سر کې کمانونه هم ښکاري ، چې په اسلامي معمارۍ کې د کړکيو او دروازو د پاسه ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

دا دېوالونه، د ننه او د باندې خوا نه په سپینه ختټه، چې په سیمې کې ورته ګل سفېد وایی، سپینې شوي ،
او ټولې یې په یوې پوړ کې دي. همدا راز د کلا په نو رو خواو کې د کوټو نښې لیدل کېږی، چې د کلا په دېوالونو کې د کوټو د چت لرګیو سوري چې لوړ والی یې څه باندې درې متره دي.

د لرګیو د یوې سوري نه تر بل سوري پورې پنځه ویشت سانتي ده، کوم چې له اسلامي مېچې موډل نه تر لاسه شوې او د کابل په زاړه ښار کورونو کې چې له درې سوه کلونو مخکې جوړ شوي دي، هم لیدل کېږی.

له هغو نه د کابل ښار عاشقانو او عارفانو شاوخوا کورونه، شور بازار، د پېښوریانو سرای، مرادخاني او بي بي مهرو کورونو، نومونه اخیستی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د حشمت خان د کلا شاوخوا، د کوټو شتون نښې په دېوالونو کې

د لوي دروازې کیڼ لاس ته بله کلا وه، چې په هغه کې لوی حمام شتون درلود، دا حمام خورا لوي و، چې د کابل د زوړ ښار شتر خانې حمام ته ورته و، سر یا چت یې ګنبدي و، او د ګرمو او سړو اوبو لوښي یې حوض په شان جوړ شوي، دننه یې د مربع شکلو پاخه شویو سرامیک نه کار اخیستل شوی و.
د دې حمام، غوجلې، کلا دېوالونه او ځلي نه تر سترګو کېږی او په دې ځای کې نوي د استوګنې کورونه جوړ شوي دي.

د کلا دننه، د کړکیو او دروازو کومه نښه نه لیدل کېږي، مګر د دروازو، کړکیو او د چت د تیرانو ځایونه (چاپونه) لیدل کېږی، داسې ښکاري چې دا لرګیو شتون درلود او د وخت په تېرېدو او تنظیمي جګړو په وخت کې لوټ او د سوند د موادو په توګه ترې کټه پورته شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

یو بل عامل هم د حشمت خان کلا په نه پاملرنې کې، د هغه کورنې لرې والی وو، کوم چې د نوي ښار (شهر نو)، شش درک پلان جوړېدنه او د هغو نمبرو(نمرو) ویش و، د حشمت خان ورثې هم کوښښ وکړ چې په یاده شوي سیمې کې نمرې او بیا وروسته په هغه کې د استوګنې کورونه جوړ کړي، چې تر اوسه یې هم د هغه د ورثې جایدادونه د نوي ښار(شهرنو) د طوره باز خان په سیمې کې شتون لري.

دې کلا نهه څلي (برجونه) درلودل، چې اوس یوازی اوه څلي یې تر سترګو کیږي، د لیکوالانو په لیکنې کې داسي ښکاري چې کوم وخت تېمور شاه دراني د افغانستان پلازموېنه (پایتخت) له کندهاره - کابل ته ولېږد (انتقال کړ) او په دې وخت کې د کابل بالاحصار د نن ورځې په بڼان، تر جوړونې (ترمیم) لاندې و، او په هغه وخت کې کابل کې کوم ارګ نه و، د کابل شاهانو به بالاحصار چې جنګی کلا وه د ارګ په توګه کاراوه.

تېمورشاه څه موده د حشمت خان په کلا کې اوسېدل غوره ګڼ، کوم چې بالاحصار ته ډېره نږدې سیمه وه، همدا راز اعلیحضرت محمد ظاهر شاه به هم دې کلا ته د ماښام او یا د ورځې له خوا ته او سهار وختي به د لويې دروازې مخاخ ډند ته، ته او هلته به یې ښکار کوه، ځکه چې محمد ظاهر شاه د حشمت خان سره کورنۍ اړیکې درلودې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلا د ننه اړین، انځورونه

د دېوالو په ځینو سیمو کې د دېوالي نغریو، بخاریو(Fire place) ځایونه تر سترګو کېږي، دا په دې مانا ده چې داسې بخارۍ په نورو کوټو کې هم شتون درلود او د وخت په تېرېدو سره ویجاړ شوي دي، وروستۍ او اړینه خبره داده چې:

په کال ۱۳۳۰ هجری شمسي کې له دې کلا نه مرستون په توګه هم کار اخیستل شوی دی.(۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراج کلا (قلعه سراج):

سراج کلا یوه تاریخي کلا ده چې د افغانستان د لغمان ولایت په سویل(جنوب) کې شتون (موقعیت) لري. دا کلا د امیر حبیب الله خان له خوا په ۱۲۸۷ هجري قمري کال کې جوړه شوې ده، خو ډیری برخې یې د کورنیو جګړو له امله ویجاړې شوې دي.

د سراج کلا د یوې برخې انځور

د سراج کلا د جومات (ماجت یا مسجد) یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د يوې برخې انځور

د سراج کلا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د یوې برخې انځور

د سراج کلا د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د لغمان ولایت لرغون پوهان او اوسېدونکي وايي چې د سراج کلا د بیارغونې کار چې د مهترلام بابا په ښار کې موقعیت لري، دوې کاله وړاندې پیل شو او اوس بشپړ شوی دی.
لرغون پوهان زیاتوي چې دا کلا ۱۱۰ کاله وړاندې د امیر حبیب الله خان له خوا په لغمان کې د خپل ژمي استوګنې او ښکار له پاره جوړه کړې وه، څلور برجونه، دوې ودانۍ او یو جومات لري.

د لغمان د اطلاعاتو او کلتور رئیس نادر مخور په دې اړه و ویل: "تاوتریخوالي دې کلا ته ډېر زیان رسولی دی. البته، دا کلا په قصدي ډول او د طبیعي پېښو په پایله کې ویجاړه شوې ده".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ښوونکي او د لغمان یو شمېر اوسېدونکي نیوکه کوي چې د تاریخي سراج کلا ځینې ځمکې غصب شوې دي او په پایله کې یې د کلا تاریخي بڼه هم بدله شوې ده.

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

ځایي خبریال سیف الرحمن و ویل، "د قلعه سراج سیمه باید په معیار سره جوړه شي، چې له بده مرغه نه ده شوې." "دلته ځینې دولتي دفترونه جوړ شوي دي، چې باید ودرول شي".

د کلتوري مسلو کارپوه برهان الدین نظامي په دې اړه و ویل: "موږ له ولسمشر محمد اشرف غني څخه غوښتنه کوو چې د سراج کلا او د مهترلام بابا زیارت ته ځانګړې پاملرنه وکړي، لکه څنګه چې هغه تاریخي اثارو ته پاملرنه کوي".

چارواکي زیاتوي چې د دې کلا بیارغونه شاوخوا ۲۲ میلیونه افغانۍ لګښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د جومات (ماجت یا مسجد) انځور

د سراج کلا د بیارغونې شرکت مشر جواد و ویل: "دوی خښته ماته کړې ، د هغې پوډر یې کارولی دی، او له چونې څخه کار اخیستل شوی دی."
"په طبیعي ډول، منچ کارول شوی و".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي كلاكانو ته، يوه لنډه كتنه

....

سر چینه:

۱. ژباړه له https://www.google.com

۲. ژباړه له https://www.google.com

۳. ژباړه له https://fa.wikipedia.org/wiki

۴. ژباړه له https://moic.gov.af/dr

۵. حشمت الله اتمر/ داکتر مهندس/ غویی – کال ۱۴۰۸لمریز/ لاجواب مطبعه / ولایت جاده / کابل - افغانستان

۶. حشمت الله اتمر/ داکتر مهندس/ تله - کال ۱۴۰۷لمریز/ لاجواب مطبعه / ولایت جاده /کابل – افغانستان

۷. ژباړه له https://fa.wikipedia.org/wiki

یادښت:

ځیني انځورونه له ګوګل سایټ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د چاپ شویو کتابونو لیسټ

۱. معماری افغانستان
۲. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری
(بخش شفاخانه ها)
۳. راهنمود طلایې
(برای اساتید انستیتوت های تخنیکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
٥. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
۷. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
۸. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
۹. افغانستان در قرن تکنالوژی
۱۰. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
۱۱. صدقه جاریه / دنیای انجینری
۱۲. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد اول (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۳. داستان حقیقی با مقیاس معماری
١٤. فرار از کشور- با تصاویر مستند
١٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
١٦. پخسه در افغانستان
۱۷. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
۱۸. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد دوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲٤. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چېر ته چې قانون نه شته (ګډوډي د افغانستان په معمارۍ کې)
۲٦. مډرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حکاکې - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
۳٤. ۴۰- چهل
۳۵. مجنون او ګلچین (پښتو ناول)
۳٦. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

(جلد اول)

۳۹. برف ها آب میشود
٤۰. رسم و تخنیک (ګامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
٤۱. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
٤۲. بوډا ښکاري (پښتو ناول)
٤۳. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
٤٤. د اسلامي معمارۍ پيل
٤٥. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
٤٦. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد دوم)
٤۷. د شپیلۍ مینه (مه ینه) په کچه ګړۍ کې (پښتو ناول)
٤۸. حشمت خان د کلا معماري
٤۹. د افغان الک او آذري جلۍ مینه (پښتو ناول)
۵۰. د وچو بڼونه او پارکونو معماري
۵۱. د يوې ښونکې مينان په يوه ټولګي کې (پښتو ناول)
۵۲. د ژړنده ګړي ماما مينه (پښتو ناول)
۵۳. په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ
۵٤. شپنه ادي (پښتو ناول)
۵۵. بې زده کړې پوی (پښتو ناول)
۵٦. د مينې تاو (پښتو ناول)
۵۷. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او ګړندۍ کړنلاره د معمارانو او انجینیرانو(انجینرانو) له پاره
۵۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد سوم)
۵۹. سيدو او عيدو - د کوشنيوالي خوارہ ملګري (پښتو ناول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

۶۰. د يوې مياشتې ناوې (پښتو ناول)
۶۱. دښاخکو هار (د يوه سړی لنډې کيسې)
۶۲. د کابل ښار اصلي معماري (مراد خانی)
۶۳. کوشنۍ سوداګره (پښتو ناول)
۶۴. د کابل ښار معماري - بي بي مهرو
۶۵. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډري
۶۶. ډارونکی سيلاب (پښتو ناول)
۶۷. خواريکښ قاضي (پښتو ناول)
۶۸. د پخوانيو جوماتونو توپير د نن سره
۶۹. د مور وژونکی (قاتل)، (پښتو ناول)
۷۰. د مور ميره (پښتو ناول)
۷۱. مجموعه از دروس دينی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد چهارم)
۷۲. لېونی ملا (پښتو ناول)
۷۳. ځوان شهيد (پښتو ناول)
۷۴. توده برستن (پښتو ناول)
۷۵. نورک اکا (پښتو ناول)
۷۶. غريبک (پښتو ناول)
۷۷. د ژوند خوږې او ترخې (پښتو ناول)
۷۸. الماء [ديارلس کلنه فلسطينۍ انجلۍ تر نړېدلي ودانی (پښتو ناول)]
۷۹. مجموعه از دروس دينی مولوي صاحب خيرالله مخدوم (جلد پنجم)
۸۰. ادبي لښتي / چوب ادبی
۸۱. د ښاروالی کاريګر (پښتو ناول)
۸۲. د خاورو لاندې ښار (د عينک مسو کان ته ځېرمه)
۸۳. شهری زير خاک (نزديک معدن مس عينک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨٤. ساختمان های کانتینری
٨٥. کانتيينري ودانۍ
٨٦. Architecture of Buddist temple in Kabul city
٨٧. ښکلې هوسۍ (پښتو کيسه)
٨٨. خړه بيزو(پښتو کيسه)
٨٩. سور تنور(پښتو ناول)
٩٠. سپين کارغه (پښتو داستان)
٩١. لېونۍ لېوه (پښتو داستان)
٩٢. بندي مرغه (پښتو داستان)
٩٣. بې وخته سېلاب (پښتو ناول)
٩٤. ملا نصرالدين سره د دوکې پايله (پښتو ناول)
٩٥. د يوی بهلول غوره پرېکړه (پښتو داستان)
٩٦. د کابل ښار لمړي ګمرک اداري ودانۍ معماري
٩٧. ناکامه مينه (پښتو ناول)
٩٨. سنګلاخ دره او معماري
٩٩. عشق در کانتينر ها (ناول به زبان دری)
١٠٠. مادل اندازه گيری اسلامی
١٠١. په ګاونډ هېواد کې زړه بايلل (پښتو ناول)
١٠٢. بازی ها وسپورت های محلی مردم افغانستان - جلد اول
١٠٣. منار های غزنی – گذشته و حال
١٠٤. توري چشمې (عينکې) پښتو ناول
١٠٥. د چک ولسوالۍ نه (٩) برجه کلا
١٠٦. د يوې شپې ناوې (بهرنۍ پښتو ناول
١٠٧. ښکلا (پښتو ناول)
١٠٨. د نارنج غونډۍ
١٠٩. د چوکې دهقان (بزګر، کروندګر)
١١٠. مشت نمونه خروار

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۱. قلعه برگد عبدالاحمد خان
۱۱۲. قلعه بلند کلوله پشته
۱۱۳. منار غزنی الهامی برای منار جام
۱۱۴. د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د کار لاندې کتابونو ليسټ

۱. هنر خطاطی و میناتوری در مراد خانی
۲. هنر کلالی در مرادخانی
۳. بې وخته باران
۴. د ژوند پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د وخت او امکان په صورت کې

١. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
٢. تاریخ معماری افغانستان
٣. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
٧. خاطره ها

(c) ketabton.com: The Digital Library

An Overview of Afghanistan's Historical Castles

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library